

Žydų šimtmetis

YURI SLEZKINE

Siekdama paspausti Britaniją ir įsigyti sąjungininką Artimuosiuose Rytuose, Sovietų Sąjunga parėmė atskiros žydų valstybės idėją, tiekė žydų kovotojams ginklus (per Čekoslovakiją) ir tuoj pat pripažino Izraelio nepriklausomybę. Tačiau oficialus sionizmo skatinimas netikėčiausias ir – sovietų valdžiai – nerimą keliančius padarinius turėjo pačioje SSRS. Manydami, kad neperžengia oficialios politikos ribų, arba nebepaisydami jų, tūkstančiai sovietinių žydų, daugiausia žydai „pagal kraują“ Maskvoje ir Leningrade, pasinaudodami šia proga reiškė pasididžiavimo, solidarumo ir bendrumo jausmus.

[...]
Kaip vėliau apie 1948 m. gegužės dienas kalbėjo Feferis, „mus [sovietinį Žydų antifašistinį komitetą (ŽAK)] tiesiog apgulė. Kasdien ateidavo dešimtys žmonių.“ O kaip partijos Centro komitetui pranešė G. M. Cheifecas (Feferio pavaduotojas ŽAK, svarbiausias komitete slaptasis informatorius ir buvęs sovietinio šnipų tinklo JAV vakarinėje pakrantėje vadovas), dauguma lankytojų norėjo vykti į Palestiną kaip savanoriai.

Pareiškėjai dažniausiai pasisako ne tik savo vardu, bet ir savo darbo arba mokslo draugų vardu. Dauguma pareiškimų gauta iš Maskvos aukštųjų mokyklų studentų: Teisės instituto, Chemijos instituto, Užsienio kalbų technikumų, Chemijos mašinų gamybos instituto ir kitų.

Yra ir sovietinių tarnautojų pareiškimų – Plieno projekto ir Ginkluotės ministerijos inžinierių ir Sovietinės armijos karininkų. Savo prašymus pareiškėjai motyvuoja noru padėti žydų tautai kovoti su agresoriais anglais ir sukurti žydų valstybę.

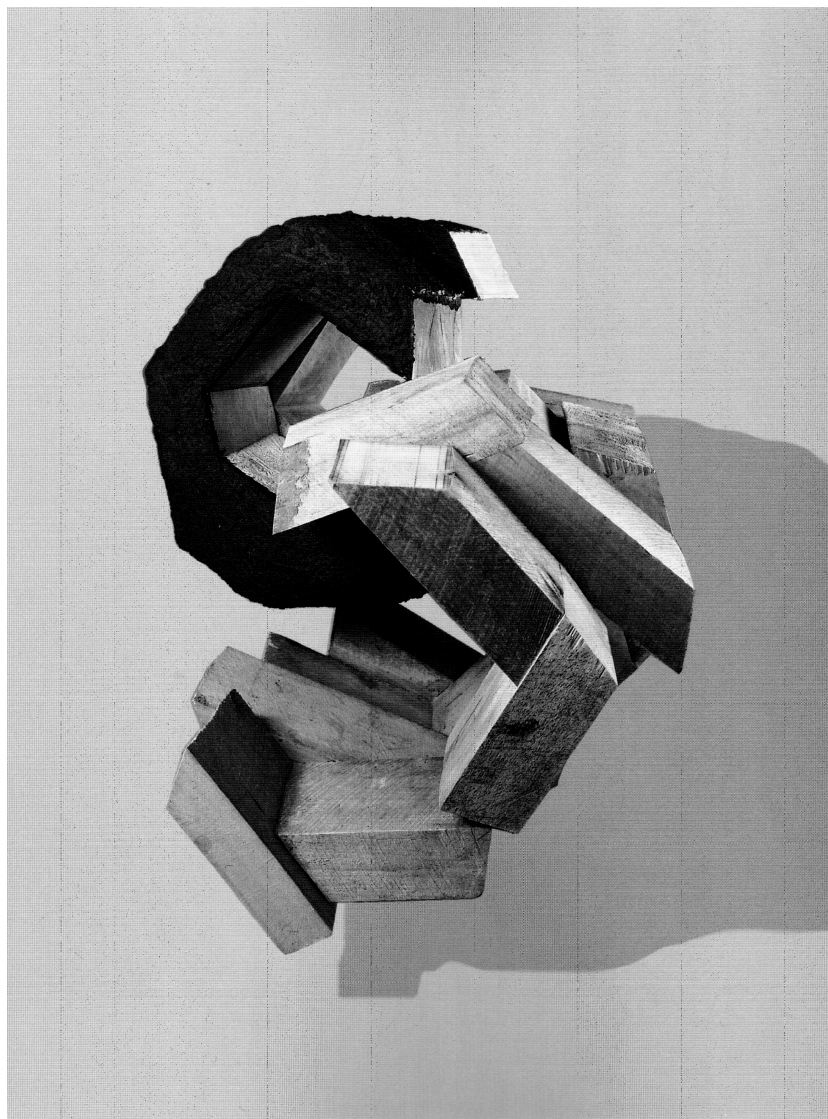
Iš tikrųjų kai kurie nuėjo taip toli, kad leido sau „negirdėtus, pasibaisėtinus“ (kaip teigė vienas ŽAK prezidiumo narys) pareiškimus: esą Palestina – jų tėvynė. Tačiau dar labiau negirdėta ir pasibaisėtina buvo tai, kad tokius pareiškimus viešai, kolektyviai darė tūkstančiai žmonių. 1948 m. rugsėjo 3 d. į Maskvą atvyko pirmoji Izraelio ambasadorė SSRS Golda Meyerson (vėliau Meir). Tada įvyko keletas improvizuotų, spontaniškų ir neprižiūrimų politinių mitingų – to Sovietų Sąjungos sostinė nebuvo mačiusi daugiau kaip dvidešimt metų. Goldai Meir, gimusiai Rusijos imperijoje, lankymasis Sovietų Sąjungoje buvo tarsi grįžimas namo. Pirmą šeštadienį po atvykimo ji nuėjo į Maskvos sinagogą ir, pasisveikinusi su rabinu, apsiverkė. Tačiau jos vizito ir, žinoma, naujosios jos atstovaujamos valstybės tikslas buvo priminti visų šalių žydams, kad jų dabartinė tėvynė nėra tikroji tėvynė. Visą mėnesį visus jos viešus pasirodymus lydėjo sovietinių žydų tapatinimosi su Izraeliu demonstravimai. 1948 m. spalio 4 d., per Roš Hašaną, į Maskvos sinagogą jos pamatyti atėjo tūkstančiai žmonių. Kai kurie šaukė: „Šalom!“; dauguma tikriausiai anksčiau nebuvo lankęsinagogoje. O spalio 13 d., per Jom Kipurą, didelė minia lydėjo Izraelio diplomatus nuo sinagogos į „Metropolio“ viešbutį, skanduodama: „Kitais metais – Jeruzalėje.“

Šios abi tendencijos – sovietinės valstybės etnizacija ir etninių žydų virtimas nacija – stiprino viena kitą, kol Stalinas ir naujieji Agitpropo funkcionieriai padarė du baisingus atradimus.

Pirma, žydai, kaip sovietinė tautybė, dabar buvo tautinė

Yuri Slezkine'as (Jurijus Sliozkinas, g. 1956) – Kalifornijos universiteto (Berklje) istorijos profesorius. Maskvos universitete baigė rusų kalbos ir literatūros studijas, dirbo vertėju Mozambique ir Portugalijoje. Nuo 1983 m. gyvena JAV.

Knygoje „The Jewish Century“ („Žydų šimtmetis“) plėtojamos idėjos apie specifinių etninių-religinių mažumų (pvz., žydų) vaidmenį tradicinėse visuomenėse ir jų iškilimą modernybės epochoje. Čia taip pat kalbama apie žydų gyvenimą JAV ir Palestinoje, bet daugiausia dėmesio skiriama dramatiškiems žydų likimo posūkiams Rusijos imperijoje ir Sovietų Sąjungoje. Knygą lietuviškai išleis leidykla „Tyto alba“.

Michael Gitlin. Perkeltasis. 1988

diaspora, potencialiai lojali priešiskai užsienio valstybei. Susikūrus Izraeliui ir prasidėjus šaltajam karui, jie pasidarė panašūs į vokiečius, graikus, suomių, lenkus ir kitas „nevietines“ tautybes, galinčias būti įsipareigojusias išorinei tėvynei ir todėl iš prigimties nepataisomai svetimas. Oficialus puolimas prieš žydus tapo pavėluotu didžiojo teroro tautinio komponento taikymu tautinei grupei, to išvengusiai 1937–1938 m.

Antra, pagal naują sovietinį tautinės priklausomybės ir politinio lojalumo apibrėžimą, rusų sovietinė inteligentija, sukurta ir išauklėta draugo Stalino, yra ne visai rusiška, tad ir ne visai sovietinė. Žydų kilmės rusai esą užsimaskavę žydai, vadinasi, dvigubi išdavikai.

Visi stalininiai valymai buvo nukreipti prieš klatingą nematomų kenkėjų išskverbimą – o čia štai radosi tauta, kuri ir visur paplitusi, ir užsimaskavusi; tautinė grupė, taip sėkmingai tapusi nematoma, kad pasidarė matoma kaip elitas (ko gero, tikrasis sovietinis elitas). Štai tauta, neturinti savo teritorijos (tiesa, turinti, bet nenorinti joje gyventi), tauta, neturinti savo kalbos (arba veikia turinti, bet nenorinti ja kalbėti), tauta, kurią sudaro beveik vien inteligentai (arba veikia tie, kurie vengia proletarinių užsiėmimų), tauta, vartojanti ne tikrus vardus, o slapyvardžius (tai buvo pasakytina ne tik apie senuosius bolševikus ir profesionalius rašytojus, bet ir apie daugumą atvykėlių iš buvusios Sėsulmo zonos: Baruchų, Giršų ir Moišų vaikai masiškai pakeitė savo tėvavardžius į Borisovičius, Grigorjevičius ir Michailovičius). Būti žydu pasidarė nusikalstama: tie, kas puoselėjo atskirą jidiš kultūrą, buvo „buržuaziniai nacionalistai“, o tie, kas tapatinosi su rusų kultūra, buvo „bešakniai kosmopolitai“.

Žiauriausia, nors ir palyginti nedidelio masto, kampanija buvo surengta prieš pirmąją grupę. 1948 m. sausį Stalinui liepus slaptoji policija nužudė garsiausią sovietinį jidišistą Solomoną Michoelsą. (Žmogų, įviliojusį jį į spąstus, žydų teatro kritiką ir saugumo informatorių V. I. Golubovą-Potapovą nužudė kartu su juo. Juos abu surišo, numetė ant žemės ir pervaziavo sunkvežimiu, kad mirtis atrodytų kaip cismo avarija.) Nuo tada per dvejus metus buvo uždaryti visi jidiš teatrai ir rašytojų organizacijos, dauguma jidiš rašytojų buvo suimti. 1952 m. pavasarį ir vasarą buvo teisiami penkiolika Žydų antifašistinio komiteto narių, kaip „buržuaziniai nacionalistai“. Vieno pasigailėjo, vienas mirė kalėjime, o likusieji trylika buvo pasmerkti myriop (likus mėnesiui iki teismo pradžios) ir visi sušaudyti tą pačią dieną (praėjus mėnesiui po teismo pabaigos).

Dauguma kaltinamųjų – ypač rašytojai Davidas Bergelsonas, Isaakas Feferis, Leiba Kvitko ir Perecas Markišas – buvo įsitikinę komunistai, didžiąją dalį savo gyvenimo skyrę stalininiam „socialistiniam turiniui“ propaguoti jidiš „nacionaline forma“. Tokia buvo oficiali partijos politika apskritai anksčiau skriaustų tautybių ir konkrečiai daug prisikentėjusios žydų tautos atžvilgiu. Kaip sakė Feferis, „aš norėjau matyti savo tautą tokią kaip kitos. [...] Man atrodė, kad tik Stalinas gali ištaisyti tą istorinę neteisybę, kurią padarė Romos valdovai. Man atrodė, kad tik sovietinė vyriausybė gali ištaisyti tą neteisybę, sukurdamą žydų naciją.“ Žinoma, jis buvo teisus. Sovietinė vyriausybė rimtai pasistengė padaryti žydus „tokius kaip kiti“ ir dosniai atsilygino tiems, kurie padėjo vadovauti šiam vajui. Teisme Feferis sakė: „Aš – vargšo mokytojo sūnus. Sovietų valdžia padarė iš manęs žmogų ir gana žinomą rašytoją.“ O Kvitko keliomis dienomis vėliau aiškino: „Iki revoliucijos aš gyvenau kaip ujamamas valkataujantis šuo, nė skatiko nevertas buvo toks gyvenimas. Nuo Didžiojo spalio aš pragyvenau 30 metų nuostabaus pakilaus darbingo gyvenimo, kupino laimės mylimoje gimtojoje žemėje, kur man šypsososi kiekviena žolėlė.“

O paskui dėl jiems ne visai suprantamų priežasčių ta pati sovietų valdžia perklasifikavo žydus iš galimos normalios tautos, panašios į ukrainiečius arba mordvius, į potencialiai nelojalią tautą, panašią į lenkus arba graikus. Žydų nacionalinė forma tapo priešiško buržuazinio turinio simptomu. Viešai sakyti, kad tavo motinos vardas buvo Hana, tapo nacionalistiniu veiksmu.

Judančios šviesos

„Niekas tų knygų nebeperka, ir kaip jas reklamuoti?“ – skundėsi vienas leidėjas. „Daryk grafičius ant sienų“, – patariau ir, pati šios minties įkvėpta, tą patį vakarą išsipjaučiau bent kelis viršelių trafaretus. Beje, visai ne jo leistų knygų. Užliejo įsivaizduojamo nusikaltimo saldybė: o kas, jei nutvers už rankos? Kaip reikėtų apsirengti? Ar gali inteligentiškai atrodanti moteris sukelti bent menkiausią įtariamą? Į svetimus grafičius gatvėje visuomet atkreipiu dėmesį, net į negražius, pakraigliotus atbula ranka. Skaitau juos kaip semiotinius ženklus, žinodama, kad žmonės taip elgiasi iš labai didelio nesaugumo, žymisi teritorijas. Argi ne iššūkis visuomet nešiotis su savimi dažų flakonėlių, turint galvoje, kad tikras įrašas daromas su momentiniu įkvėpimu, be aiškaus plano, pernelyg nesurepetuotu braižu.

Be abejo, į miestą išsiruošiu tamsoje, po geros liūtės, kai jau niekas neslankioja gatvėmis. O naktinio grafičio romantika, taip trūkstamo adrenalino ampulė, apsivalymo viltis! Kai dar tik mokaisi rašyti, kai nežinai, ką tiksliai nori pasakyti. Nebebijai savo miesto, kaip anksčiau, nes gerai jį pažįsti. Išsisklaido nerimas, pasilieka tvirta kaip siena ramybė. Purški, viena ranka prilaikydama kartoną, todėl būtina susikaupti, kad lygiai pavyktų. Pradedančiosios ranka nedreba, tik stebiesi savo negrabia kaligrafija, nors

tikėjaisi kone dailyraščio. Tiksliai nuspausti flakonėlių vis dėlto sunkiau, nei įsivaizdavai. Ant tilto sujuda atvažiuojančių mašinų šviesos, apšviesdamos tavo kūrinių gelsvais taškais. Jis mirga anoniminių motorų burzgesyje, miegančiame mieste, ir nė vieno gyvo žmogaus nėra aplink. Nebent dvasios, o juk mažumėlę tiki jų pasauliu – autorių dvasios. Baigta, visi trafaretai šlapi. Nusimauni pirštines ir kiūtini namo, kvėpėdama akrilu. Vos paėjęs keliasdešimt metrų, pravažiuoja patrulių ekipažas. Lengva, ramu, ideologija interiorizuota. Pasivykite mane, altruistai su filantropais. Atsirevanšuokite, skubėdami daryti gera.

Dvi absurdiškiausios metų popfrazės, vis labiau įsitvirtinančios šnekamajame diskurse: „investuoti į save“ ir „maistas sielai“. Parodančios, kad be vartojimo ir „tobulėjimo“ (rašau kabutėse, nes labai juo abejoju) jau nė žingsnio. Nors turbūt tą patį skelbia mano grafičiai, tik įžūliai nesuinteresuotai ir nelegaliai. Nereklamuočiau bevečių knygų. Arba knygų, kurias ir taip parduos. Domėtis knyga, asmeniui, filmu ar dar kuo nors vien dėl to, kad kažkas ten gavo premiją, gali tik labai primityvus suvokėjas; tiksliau, vartotojas ir – žinau iš praktikos – televizinininkas, kuriam reikia pritraukti mulki žiūrovą. Mėgstama nesusimąšcius sakyti, kad televizija bukina. Tai netiesa. Net ir žiūrėda-

mas didžiausią niekalą, smegenyse kurpi tam tikras struktūras, iš kurių gali išeiti visai įdomių statinių. Svarbu, kiek su tuo vaizdu susitapatini. Kol nepaversti jo savo veidrodžiu, gali išlikti kritiška. „Facebookas“ intravertiškesniam žmogui taip pat atveria naujų galimybių. Sociologai mėgsta sakyti (bet nežinau, ar tos nuomonės „iš akies“, ar atlikus kokius nors tyrimus), kad socialiniai tinklai atitraukia nuo tikro bendravimo ir nuskurdina emociškai, nors atipiniams individams turbūt atvirkesčiai. Esu mažai dialogiškas žmogus, tačiau „Facebookas“ artina mane prie dialogo principo. Gali būt, ir grafičiai. Taip troleibusuose mes ne tyčia prisiglaudžiame prie kito žmogaus kūno, o kai būna spūstis, stovime, remdamiesi vieni kitų. Normaliomis sąlygomis juk to nedarytume.

Vis lengviau pakeliu pažįstamus, kurie kvaršina galvą, pasakodami apie savo perkamus butus ar mašinas, netgi kantriai juos išklausu – ką žmogus gali turėti, kai naktį guli visiems vienodoje tamsoje? Sapnus, pagal kuriuos ir turėtų būti matuojamas kiekvieno turtas.

GIEDRĖ KAZLAUSKAITĖ

Visi laiškai – žirafos

Labas, romantike, aš ir būčiau daug romantiškesnė, jei ne paukštis kečiu puotom kojom. Tie paukščiai kečiu puotom kojom – keista nesąmonė, iš tiesų tie paukščiai ir aš labai skirtingi, bet kuo mažesnė buvau, tuo buvom panašesni, ir mano kojos vis nulįsdavo į kokią lėkštę, kur kečupas. Mano lėkštės persekioja žvirbliai, jie vaikštinėja po mano lėkštes, o tada, kai sumanau juos pagauti ir lėtai, atsargiai tiesiu ranką, jie įkrenta į kečupą ir sprunka dangumi. Toks romantiškas žodis tas kečupas, bet visai ne archajinis, na, visada gali guostis archajinėmis krabų žnyplėmis. Jei yra ant stalo krabų, jais gali žvanginti kaip kalavijais, jie kaip pianinas. Tyla iš antikos.

Rašai, kad nuostabu pyktis, kad ir su manim nori pyktis. Mesk į mane sūrį! – tai vienas geriausių dalykų, kuriuos pykstantis man pasiūlė. Tiesa, dar sakė – oponentų fabrike tu, safyrininke tu, mesk į mane sriubą! – nenučiuokiant, kad tą sriubą aš išsiviriau tamsoj. Galėčiau parodyti veidus žmonių, su kuriais dažniausiai pykstuosi, ir pažūrėjęs suprastum, kad jie visi panašūs į žuvis. Žmonės žuvų veidais, mano oponentai. Oponentas be žuvies galvos – man ne oponentas.

Man jie patinka, man patinka mano oponentas Nr. 1, nes jis turi ranką, ant kurios yra penki pirštai su penkiais nagais. Kad oponentas Nr. 1 taptų pakenčiamesnis, visada žiūriu į jo dešinę ranką su penkiais pirštais. Ši ranka galėtų būti išsitraukiama, aš ją pasilikčiau. Dešinė ranka panaši į kairiąją, bet tik tada, kai jos nejuda. Jos juda labai skirtingai.

Oponentas Nr. 2 man patinka, nes primena mano sapną, kai plaukė pieno upės, sunku būtų rasti kitą žmogų, kuris man tai primintų. Tarp oponento Nr. 2 ir pieno upių yra paralelių, jei būtum matęs, kaip jis atrodo atsitūpęs ir tarp kojų laikydamas butelį, šiomis paralelėmis neabejotum. Žiūrėdama į tą vaizdinį išgyvenau tokį žavesį, iš džiaugsmo pradėjau kalbėti, kas tik šauna į galvą, visiškai padrikai, kaip padrikai kalbėti moku aš: „[...] užsitiesiu ant duonos sviesto, nes ant palangės turiu frankų su čiobreliais, kuriuos įsirėminau, dar nupiešdavo čiobrelių, nors geriau sėdėčiau su raganosiais, kai sako – pažūrėk į baž-

SENOR

nyčios stogą, o ten aš sėdžiu priešais ir ne ant stogo, kai kunigai zebrus glosto, nes krūmai ten neauga dėl to, kad tu rankų nenuneši prie rankšluosčio, o nukratai vonioj ant žemės, nes pats žinai, jei po spinta lįstum, tai matytųsi kojos, nes laikas gyvatė man nuo pečių lupasi, kad ir kaip tepčiau kremais, o kas tepasi visą kūną kremais po maudyti, kad tik nesentų, nors kai tik prisiliečiu, taip ir įdega

ežere, nors tu taip keistai gyveni – miltais sriubą tirštini, dar apžiūrėję keptuvę ir sakai, kad reikia naujos, kad reikia išmesti, nes nori gulėt po žydryne, nors šaldytuve švieži stebuklai po kojom [...].“

Mano pokalbis plaukia sklandžiai ir pasroviui, tai mano stilius, aš gerai žinau savo galvojimo būdą, aš jo ritmą galiu mušti delnais ir savo rašymo ritmą galiu delnais mušti. Priartėjusi prie tų galvos dalykų, kurie jau nesusitvarko, aplink save visada pamatai milijonus sutvarkytų akių, burnų, kurios pasiruošusios atakuoti. Jie stiprūs dėl savo akių gausos žemėje, bet aš ir toliau registruoju žolių, protų chaosus, o tu ir toliau registruosi vasarinį liūtį ir daug tikėsi iš jo, jei tau jis pakyla iš slyvų, žuvų ir dumblių.

Oponentas Nr. 3 man patinka, nes jo veidas toks gražus, toks pailgas, jo kojų ir rankų drevėse kalena geniai, jo veidu vis atplaukia ir nuplaukia žuvis, jam po akim nardo tikrai juokingo veido jūros gėrybės. Kalbu mąstydamas, tai nėra kliesdėsiai, šis vaizdas tyras ir akivaizdus. Tyla iš antikos.

Man dar labai patinka mano oponentas Nr. 4 – pieno upių nematęs ir kunigų, glostančių zebrus. Man taip patinka, kad jis tiek visko žino apie upes, bet ten nėra pieno. Aš jam visą pieną atneščiau, suvyniotą į jūras. Ir cukraus atneščiau į pieną, suvynioto kad ir į suknelių glėbius. Jis irgi romantikas, turintis visas savybes, kad man patiktų, jo romantika juda kartu su kiekvienu jo nugaros judesiu. Man taip patinka, kad jo rankų ir kojų judesiai nesugadina romantikos. Tyla iš antikos.

Vasara kaitina galvą iki rankovių, rašant tenka praleisti dvidešimt žodžių ir keturiolika pastraipų, vogti obuolius ir juos nešti mylimiems arba mėtyti į kitus kiemus. Kęstuti, su aukščiausia temperatūra tau rašau, kad aš niekada negyvenau 1981 metais ir niekada negyvenau 1969 metais, kad aš niekada negyvenau Hamburge, kad niekada tiek daug nepavogčiau obuolių kaip 2010 metų vasarą. Tyla iš antikos.

Akvilė Žilionytė

Kitas numeris išeis rugpjūčio 6 d.

Paskui egiptietišką maną (2)

Hurgadiškės – turistų rezervate

Viduržiemis. Bet termometru į tai nusišpjauti, jis be menkiausios užuojautos spingsi plius dvidešimt penkis. Saulė spjauna sutartinai su termometru ir plieskia, neabejoju, peršviesdama net skrandį su visu jo turiniu. Markstausi nelyginant kurtis, išvilktas po kvarcine lempa (kad nors kartą ko šioje šalyje gautum su saiku!). Termometras ir saulė Egipte seniai išvaduoti iš pareigos liudyti metų laikus, o reti smėliu ir dulkėmis užspringę medžiai neturi balso teisės (lyg apskritai jų čia kas nors turėtų). Todėl Egipte apie metų laikų kaitą galima spręsti ne iš jų, o iš Egipto policijos apdarų mainymosi – atėjus vasarai išsivelka iš juodų į baltus, prieštaraudama elementariausiems gyvosios gamtos dėsniams. Visi kiškiai galėtų sprogti juoku, kol lūpa plyštų.

Vartau po ranka pakliuvusią prabangią, celofanuotais viršeliais (tai reiškia: jokia kita dingstimi jos daugiau nepanaudosi, kad ir kritiškiausiai atveju; net baisu, kaip puikiai egiptiečiai perpratę vakariečių silpnybes – karo su jais mes niekada nelaimėtume) reklaminę brošiūrą „Red Sea Holiday Guide 2010“ – jos čia dosniai dalijamos nelyginant Dievo žodis (čia tik toks frazeologizmas, realiai Dievui su jo žodžiu Hurgadoje veikti nėra ko) – ir pro autobuso langą skenuoju išsiilgtus vaizdus. Kol kas jie dar šykštesni nei naudingoji brošiūros informacija, bylojanti, kad prieš porą dekadų Hurgada tebuvo mažutis žvejų kaimelis su keliais šimtais gyventojų, o šiandien jų jau kelios dešimtys tūkstančių. Mintiju, ar šitai ir būtų tai, ką kažkas yra pavadinęs keistuoku moderniosios kolonizacijos, t. y. negausių atsitiktinių investicijų, Afrikoje efektu, kai, iš kaimo A nutiesus kelią į kaimą B, vienintelis inicijuojamas augimas – abiejose kaimuose padidėjęs vaikų skaičius. Kita vertus, stebiuosi, nuo kada egiptiečiai bus išmokę taip preciziškai tiksliai susiskaičiuoti, juk Kaire jie vis dar nežino – jų penkiolika, aštuoniolika ar dvidešimt milijonų. Na taip, milijonas šen, milijonas ten... „Gal hurgadiečius kaip stirnas pagal paliktus *bubukus* suskaičiuo, – raukydama nosį nuo staiga pro pravirą langą įvirtusio kažkokio šleikštaus kvapo spėja bičiulė, – juk, kitaip nei Kairo, džiovinantis Hurgados klimatas labai palankus šios rūšies statistiniams duomenims išsaugoti.“ – „Galbūt, – sutinku, – tačiau kokią reikėtų taikyti metodiką vietinei žaliavai nuo importinės atskirti? Neįmanomas dalykas! Be to, čia ne Palanga, kur po kopas *bubukai* laisva ranka (čia irgi tik toks frazeologizmas, nes realiai *bubukai* su ranka neturi nieko bendra!) barstomi, mat pirmiausia čia nėra kopų, tad neversis užpakalio nuo vieno horizonto ligi kito.“

Nors bildame ne per toliausiai nuo jūros pakrantės, buvusio kaimelio žvejų, deja, nėra pėdsako. Nė vieno. Užtat kuo toliau, tuo daugiau – margų užsieniųjų pavadinimų ir rėksmingų reklamų. Kur išnyko toji žvejų rasė, brošiūroje neužsimenama. Todėl sekundę išizibia nerimastis – ar nebus anie Amerikos indėnų pusbroliai... Kokia nesąmonė, –

susigriebiu iškritusi tiek iš geografinio, tiek iš istorinio konteksto. Paskutiniai Egipto kolonizatoriai britai nuo Sueco kanalo išsinešdino dar gerokai prieš išnykstant žvejams. Pagal natūralią evoliucijos eigą, – maštau, – beigi atsižvelgiant į egiptietiško gyvenimo tempą, buvę žvejai šiandien galbūt galėtų būti visiškai persikvalifikavę į žemdirbius ar gyvulių augintojus. Nors, kita vertus, jūros sūnų, kurio akys karščiuoja nepalaužiamos mėlynosios stichijos ilgesiu, o ausyse nenutyla bangų mūša, priverstis diena iš dienos primityviai slankioti paskui buivolų pasturgalį, vietoj ošiančios jūros klausantis jo bezdėjimo, būtų iššūkių iššūkių evoliucijai. Todėl, ko gero, greičiausiai vargšai žvejai kaip tikri savo rūšies mohikanai, matydami, kuo virsta jų gyvenamos vietovės ėmus karavanais iš Vakarų plūsti turistams, iš sielvarto savo šeimynykščius bus išdžiaustę ant pakrantėje saulei iškabintų tinklų, o patys atsidadę jūros galybei. Tokia tad galėtų būti egiptietiško pilėnų versija, nors realiai, žinoma, tos romantikos gal esti ir taupiau, turint omenyje faktą, kad Afrika – šiandien bene vienintelė vieta planetoje, kur vis dar įmanoma paprasčiausiai fiziškai numirti badu.

Velniai nematė tų žvejų. Smulkintis nėra kada. Ypač kai turistiniai plotai – man visiškai neišbandyta pramoga. Desperatiškai dairausi pro langus čia į vieną, čia į kitą pusę stengdamasi nepažiopsoti neabejotinai būsimosios architektūrinio Moderniosios Egipto karalystės paveldo pavyzdžių – mubarakų. Būtina naudotis proga, kol žvalgymasis neįkainotas bilietais, dėl kurių prie kasos tenka veržtis kaip mongolų plėšikui, stumdantis su gausiais lankytojais, mat neretai net aristokratiškiausių manierų turistai jau po kelių šioje šalyje praleistų dienų praranda bet kokias civilizacijos apraiškas (egiptiečių pavyzdžiu ar tiesiog paskutinių lašų vandenyne paskandinę kantrybės taure), tarp jų ir gebėjimą stovėti eilėse. Mubarakai – tai tokios prašmatnios vilaitės pilaitės, kurias renčia šiandieninio Egipto faraono (taip meiliai savo prezidentą vadina vietiniai) Husni Mubarako sūnus. Tik dažniausiai jose gyvena ne senovės Egipto elito ar žynių palikuonys, o *Hurgadiškės* vasaroti įpratę vakariečiai ir prakutę rusai. Ypač pastarieji. Tos pačios informatyvosios brošiūros viename iš puslapių kirilica suskrebinta reklama apie rusiškoms kainomis – 500 *baksų* už kvadratinį metrą – parduodamus butus, tiesa, gaila, ne mubarake, o dviprasmiško pavadinimo name „Happy house“. Suprask, kuo daugiau metrų, tuo daugiau laimės, o pratęsiant mintį – kuo daugiau laimės, tuo labiau tavo apgyvendinimu pasirūpinti suinteresuotos valstybinės įstaigos... Kone akcija: „Mokėk už vieną, antrą gauk dovanų...“ Šiaip ar taip, nuobodų pramoga, todėl įniknu į kitus brošiūros puslapius, tarsi ji būtų Hurgados užkariavimo planas, kurį, mirti gyventi, šią akimirką privalu atidžiai išstudijuoti. Nardymai, banglėntės, laivai stikliniu dugnu, vandens atrakcionai, keturračiai, safariai, net kartingai, dažasvydžiai, golfai, SPA etc. – žodžiu, tipiška skubi pirmoji pagalba nuo egzistencinės monotoniškos išsivadėjusiems turistams. Ne tokios skubios pagalbos pasiūlymų randu dar tolesniuose penkiuose puslapiuose. Štai, pavyzdžiui, dr. Amalio M. Khali medicinos laboratorijoje, kaip turistams paaiškinta sklandžia arabų kalba, at-

liekami kraujo tyrimai. Mažiau poetiškas dr. Hany W. Rez-kalla iš Faraono klinikos būrų kalba (suprask, angliškai) siūlo įvairiausias akių operacijas (jei kartais kupranugaris išpjautų į akį), o dr. Mohammedas Alamy, apdairiai išikūręs „in front of Gad Allah cafe“, – išbalinti dantis – kur daugiau eisi kavoje kaplius atmirkęs. Vis dėlto originaliausia, be abejo, yra dr. Asmaa Youssif Mobark, siūlanti, ko gero, aktualiausias turistams šeimos planavimo ir gimdymo paslaugas. Na taip, kada ir kur daugiau tą šeimą susiplanuosi ir pagimdysi, jei ne per laisvą savaitę Egipte.

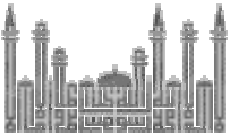
Ką gi, turėsiu omenyje, užverčiu brošiūrą, rūšiuojuosi *šmutkes* – greitai teks laipintis į... turbūt nesuklysiu sakydama, atvirąjį kosmosą. Tik skafandro niekas neduoda, o jo reikėtų, oi, kaip reikėtų...

Pirmoji išgyvenimo ABC

Keletui mėnesių Hurgadoje įsikuriu su dar dviem bičiulėmis – kiekviena čia savojo *egipto* užkariauti. Mūsų namas neturi numerio, gatvė – pavadinimo, o butukas, kažkelintas prie debesų – be krokodilų ar kito gyvojo inventoriaus. Gabi sunerimsta, kaip jai reikės namiškiams anapus pusiaujo paaiškinti, kur ji gyvenanti, jei mes net adreso neturim. Patikinu, kad adresą galim be vargo nusipirkti, jei tik tokia bėda. Kaip tik pakeliui vienoje iš vitrinų mačiau siūlomas iškabas: „Dr. Abdullah Saleh“, „Mr. Ahmed Mounir“ etc. Galėtume vieną tokių įsigyti ir pasikabinti prie paradinių durų.

Milai visa, regis, nė motais. Po Egiptą ji šlaistosi jau daugiau nei penkerius metus – užsigrūdinus. Todėl jai tenka garbė mudvi su Gabi mokyti visų išgyvenimo turistų rezervate dalykų. Kaip tik vienas tokių – neapmuitinto alkoholio Meka. Žinoma, kur daugiau abstinente galima nusi-vesti, negi į pieno barą iš pieno miltelių atskiesto egiptietiško pieno kokteilių degustuoti! Patraukiame dar nė dorai neišsipakavusios daiktų, nes, kaip žinoma, rojus vartai oficialiai atsiveria tik kartą per gyvenimą, t. y. gyvenimą Hurgadoje – ir tik dvidešimt keturioms valandoms nuo išsilapinimo Egipte. Čia metų metais gyvenantys užsieniečiai sausojo įstatymo pasmerkti skausmingai dehidratacijai. Džiūte džiūsta tiesiog akyse. Taigi kiekviena galimybė pasinaudoti kieno nors pasu su šviežia viza – pats tikriausias Alacho gailėstingumo įrodymas. Viešbučio „Seagul“ pašonėje įsikūrusią parduotuvę pasiekiamė gremėzdžiškais akmeniniais į antrą aukštą vedančiais laiptais. Tarsi aukščio dimensija būtų dar vienas šios vietos šventumo patvirtinimas. Alkoholio parduotuvėje aš – kaip pacifistas mūšio lauke ar vegetaras su įgrūstu į burną pusžaliu kotletu, todėl tik stoviu ir vartau akis. Mila akimirksniu sudiktuoja visą pageidavimų sąrašą ir laiko milijonieriai egiptiečiai pradeda tūkstančio ir vienos nakties trukmės procedūrą. Pirmasis su mažne pitagoriška atida ir susikauptimu išrašo kvituką – skurtumas gal tik tas, kad, kitaip nei tris kraštines į vieną formulę sugebėjęs suvesti Pitagoras, šitasai trijų vienetų kainos nėra pajėgus suvesti į vieną teisingą sumą. Kaip vis dar neįgudusios šifruoti arabiškojo dantiraščio, suprantame tai ne iš karto, todėl su kvituku judame prie kito punkto – ten antrasis ant kvito dar kažko privingiuoja, spėjame, kad pirmojo suraitytiems paukščiukams nupiešia akyles.

VALGIS (V sūra)*

Vardan Alacho maloningojo, gailestingojų!

48 (44). Mes nusiuntėm Torą, kurioje vadovavimas ir šviesa; pagal ją teisia pranašai, kurie atsidavę, tuos, kurie išpažįsta judaizmą, o rabinai ir knygiai – remiantis su tuo, kas jiems patikėta saugoti iš Alacho rašto, ir jie – to išpažintojai. Nebijokite žmonių, o bijokitės Manęs! Nepardavinėkite Mano ženklų už grašius! O kas nesprendžia pagal tai, ką atsiuntė Alachas, tai šitie – netikintieji.

49 (45). Ir nurodėme Mes jiems joje, kad siela – už sielą, ir akis – už akį, ir nosis – už nosį, ir ausis – už ausį, ir dantis – už dantį, ir žaizdos – atkeršijimas. O kas paaukos šitai kaip išmalda, tai – bus išpirka už jį. O kas teisia ne pagal tai, ką atsiuntė Alachas, tie – neteisintieji.

Kartą Sinuhės egiptiečio tarnas Kaptahas, kuris Neteisėto karaliaus dieną buvo tapęs Babilono karaliumi, paklaustas, kaip išspręsti problemą, – jei statybos meistro prastai pastatytas namas sugriuvo ir griūdama užmušė atsitiktinį praeivį, o praeivio giminaičiai, trokšdami atlygio, apkaltino namo šeimininką, – atsakęs, kad pagal Babilono įstatymą, kuris numato, jog jeigu namas sugriūva dėl statybos meistro aplaidumo ir griūdama ką nors sunaikina, statybos meistras nubaudžiamas sunaikinant prilygstamą jo nuosavybės dalį, reikia daryti taip: tegul žuvusio praeivio giminaičiai nueina prie statybos meistro namų, patykoję užmuša pirmą pasitaikiusį praeivį ir teisingumas bus įvykdytas.

Anądien, žiūrėdama vieną populiariausių arabų religinių televizijos kanalų, šiurpau ne menčiau, nei kadais springau juokais skaitydama M. Waltari. Ko gero, nė didžiausia visos vaikystės siaubo klasika K. Jeršovo ir G. Kropačiovo „Baubas“, kurį net ir dvidešimtą kartą žiūrėdama užsispausdavau kur nors kampe ir apmirusi nedrįsdavau garsiau nė kvėptelėti, man neparė tokio neišmatuojamo išpūdžio. Juk visada žinodavau, kad tai tik fikcija, nors ir kokia klaidi. O tai, ką mačiau anądien, buvo tikrų tikriausios gyvos – tiek, kiek to gyvesio dar galėjo būti likę – besiraičiojančios galvos. Bežiūrint mano širdis grasinosi iškristi iš krūtinės ir sutartinai pasiristi kur nors nesuieškomai, gal po spinta.

Augalotas vyriškis, patogiai įsitaisęs prabangoje namų svetainėje su savo trimis 5–10 metų snargliais ant kelių, entuziastingai mojavo metriniiais kardais, kurių kiekvienas turi savo vardą ir yra iškaltas pagal specialią „receptūrą“, atsižvelgiant į tai, ar skirtas horizontaliems kirčiams, pavyzdžiui, už žmogūdystę, santuokinę neištikimybę, ar vertikaliems, pavyzdžiui, už vagystę, ir dėstė savo sėkmingai, *alhamdu lillah* (arab. „šlovė Dievui“), jau du dešimtmečius trunkančią garbingo Saudo Arabijos egzекutoriaus karjerą, kurią paveldėjo iš tėvo. Pasirodo, šiandien Šventojoje Kara-

lystėje susiduriama su labai rimta problema – jaučiamas kruopščių, atsakingų kadrų šioje srityje stygius, todėl ponui Abdulai neretai vykdyti misijos tenka važiuoti net į atokiausius šalies regionus (gal net transporto išlaidų niekas nepadengia). Viena iš laidos vedėjų be proto gundančiomis nuo neišmušamos šypsenos skruostuose išsipaudojomis duobutėmis (beveik kaip kadaise mūsų R. Mikailionytė pas A. Valinską žaidime „Taip ir ne“) talkindama bandė iškvosti garbingą pašnekovą apie visus darbo subtilybes: ar šis labai jaudinėjis pirmąją darbo dieną, ar yra skirtumas – nurėžti galvą ar ranką moteriai ar vyrui, ar teko bausmę vykdyti kam nors iš pažįstamų, ar labai pavargsta, jei per dieną reikia nurėžti bent kelias galvas, rankas arba kojas, ar pasmerktieji prieš egzekuciją anestezuojami, ir dar pusė milijono klausimų, kurių, apkerėta neblėstančios vedėjos šypsenos, dorai nė neišsiminiau. Bet pasirodo, kad visas pono Abdulos, per savo karjerą įvykdžiusio jau bent kelis simtus teisingumo aktų, rūpestis – kad pasmerktieji išstovėtų ar išsėdėtų tiesiai, nes pasitaiko tokių, kurie išigudrina, Abdulos žodžiais, iš nervų neišsilaikyti tinkama poza, ir tai be proto ap sunkina darbą.

Pono Abdulos sėkmės istorijų ištvirti iki galo nepajėgiau. Taip man norėjosi laimingos pabaigos ar kitokio tęsinio (kaip pažiūrėsi) nuo tos vietos, kai viskas pakrypsta kruvinąja linkme. To visada norisi. Tačiau Abdulos istorijų juostų nebeatsuksi atgal, nors šitai dar, geriau pagalvojus, būtų visiškai niekis, palyginti su paaiškėjusiu faktu, kokia daugybė to poreikio laimingam tęsinui, pasirodo, neturi, kaip štai Abdula, o kiti – ne naujiena – to poreikio turi net per daug ir nemano smulkintis dėl priemonių norimam tęsinui kurti. Žinoma, laimingą tęsinį, kaip ir laimę apskritai, suprantame kas sau, bet drįsčiau manyti, kad bet kokia individualistinių laimės sampratų sklaida remiasi viena pirmine nepermalduojama sąlyga, arba pamatine laime – nesuryti patiems savęs. (Tik iš šito ekstrakto kiekvienas galime skiesti savo skonio receptoriams įtikintą laimės kokteilį!)

Turiu pripažinti, kad net nežinau, dėl kurių daugiau pasaulis įgyja žiaurios ir neviltingos varančios beprotybės broožų – dėl ponų abdulų ar laimingo tęsinio entuziastų. Pastarieji atrodo, tarsi būtų išikūrę kibernetiniame pasaulyje ir gyvenimas jiems būtų virtęs kokių kompiuteriniu žaidimu, kuriame galima ne tik sugrįžti į bet kurį ankstesnį momentą ir viską pradėti iš naujo, bet ir, užuot mokėjus klampiu karštu krauju, atsiskaityti netikromis gyvybėmis. Nepageidaujama nėštumą be didesnio vargo galima „išsikrapštyti“, santuokinę priesaiką galima drąsiai švystelėti į stalčių kartu su santuokos liudijimu ar iškart mesti lauk – šiaip ar taip, niekam tai neįdomu, o vogti ir plėšti – tai jau apskritai tokia nuobodi pramoga, mažne kaip kas rytą vakarą valytis dantis...

Mane visada stebino gajai laimės entuziastų samprata, kad religijos (bendraja prasme) „liberalizavimas“ kažkaip

padės išlaisvinti pasaulį. O dar labiau – kad islamo moralė dėl savo barbariškumo tinka nebent žemesniosioms klasmėms (rasėms). Tebūnie, galima netikėti islamu, reikalaujančiu atmokėti *akimi už akį*, bet koks kvailys galėtų netikėti pasakomis – kad norint išlaisvinti bokšte kalinamą princesę reikia susikauti su slibinu, neužtenka tik pasirinkti ir užuot užuot su komunalinėmis šiukšlėmis.

Kažkodėl labai dažnai *kardo logiką* vienareikšmiškai linkstama suvokti kaip šaltakraujiško, brutalaus smurto propagavimą, geriausiu atveju – kaip bauginimo priemonę, turinčią atgrasyti nuo vienokio ar kitokio blogio. Tačiau, pažvelgus kiek iš kitos perspektyvos, ar šioji logika pirmiausia negalėtų būti prisiimama kaip tam tikra vidinė nuostata, bylojanti apie mūsų išpareigojimų kokybę ir svarumą? „Man tavo akis ar gyvybę tiek pat svarbi kiek manoji; ištikimybė, kurią prisiekiu sutuoktiniui, verta mano gyvybės; nesavinimas svetimo turto vertas rankos, kuria jį galiu užsidirbti.“ O gal net daugiau – gal *kardo logika* siūlo savotišką dvigubą laimėjimą? „Likdamas ištikimas sutuoktiniui, aš ne tik jo neprarasiu, bet ir išlaikysiu gyvybę, kurios netekčiau sulaužęs savo priesaiką. Nesisavindamas svetimo turto, aš ne tik būsiu priverstas užsidirbti savąjį, bet ir išsaugosiu ranką, kurią prarasčiau vogdamas.“

Argi ne apsimestinė meilė (plačiaja prasme) gali taikytis su kompromisais, o tikroji visada sukelia kraujo praliejimą? Kartais atrodo, tarsi du tūkstantmečius stovėdami prie kruvinos Kristaus aukos vis dar bandytume įminti, o ką visa tai galėtų reikšti, ir galiausiai prieitume išvadą, kad tai mus atpirko nuo atsakomybės. Lyg būtume atpratę vaikščioti peilio ašmenimis, pamiršę, kad kabome ant plauko ar laikomės virš bedugnės, lyg nebenorėtume mokėti už viską – ir didžiausią kainą, net jei tokia yra didžioji gyvasties sąlyga.

Musulmonams beveik užteko proto tam tikra dalimi išlikti konservatyviems, t. y. keisti tikrovę taikant ją prie idealo, užuot keitus patį idealą (kol idealo vizija keičiasi, pasaulio vizijai nuo to nė kiek ne geriau), tik, deja, – toli gražu ne būti nuosekliems. Kur neretai toji taryba, kurioje argumentuoja ir teisingumas, ir gailestingumas („O kas paaukos šitai kaip išmalda, tai – bus išpirka už jį“)?

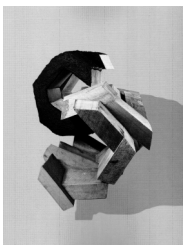
Ar ką nors pasmerkdami pirmiausia (!) neturėtume būti abraomais plyštančia dėl aukojamo sūnaus širdimi? Nes kiekviena mirtis – tai dar viena vinis į mūsų pačių karstą. Liudijimas, kad vis dar esame gyvatė, godžiai patenkintu snukiu ryjanti savo pačios uodegą.

SAUDADA

* Koranas: literatūrinių prasmių vertimas. Vertė Sigita Geda. V.: Kronta, 2008.

Žydų šimtmetis

Atkelta iš p. 1

Kai kurie su tuo nesitaikė. Kaip teigė Solomonas Lozovskis: „Mano motina irgi buvo vardu Hana – tai ar aš turiu to gėdytis, ar ką? Kas per keista psichologija. Kodėl tai vadina nacionalizmu?“ Ir apie puolimą prieš jidiš kalbą: „Jeigu rašai į žydų laikraštį, reikia rašyti žydiškai. Bet kai Bergelsonas staiga sako, kad jeigu rašo žydiškai, vadinasi, tai nacionalizmas, išeina, kad teisia žydų kalbą. Tai protu nesuvokiama. Nagi rašyk tu nors negrų kalbą. Tai tavo reikalas. Svarbu ne kokia kalba rašo, o ką rašo.“

Toks misionieriškas universalizmas jau seniai nebebuvo oficiali sovietinė politika, ir dauguma kaltinamųjų, ypač tie, kurie buvo pasisakę už žydų apsigyvenimą plotuose, kuriuos atlaisvino be ceremonijų ištremti Pavolgio vokiečiai ir Krymo totoriai, tai puikiai žinojo. Klausimas buvo, ar žydai bus prišlieti prie Krymo totorių, ištremtų į Uzbekistaną, ar prie užbekų, kuriems sovietų valdžia padėjo tapti tauta „tokia kaip kitos“. Kaip paaiškino Feferis: „Aš su dideliu pavydu žiūrėjau, kai vyko užbekų meno dekada. [...] Aš visomis jėgomis gyniau žydų įstaigas.“

Tačiau tai buvo prieš šaltąjį karą – kai partija dar nelaikė visų žydų institucijų ardomosiomis, ir Feferis „neman[ė]“, kad priešinimasis asimiliacijai yra nacionalistinė veikla“. 1952 m. viskas buvo kitaip. Feferis vis dar mylėjo savo tau-

tą („o kas gi nemyli savo tautos?“), Bibliją laikė „vienu didingiausių žydų kultūros paminklų“ ir, agresyviai tardomas, teigė, kad nėra kitos „tokios tautos, kuri būtų tiek prisikentėjusi kaip žydų tauta“. Bet jis taip pat buvo ištikimas partijos narys ir specialiai paskirtas provokatorius, kurio užduotis per teismą buvo aiškinti, kad meilė savo tautai yra nacionalizmas, kad nacionalizmas – tai išdavystė ir todėl visi teisiameji kalti. Leiba Kvitko, kitas ištikimas komunistas ir profesionalus jidišistas, tam pritarė:

Kuo aš laikau save kaltu, tai pakibę virš manęs, ir aš jaučiu, kad tai mano kaltinimas. Sovietinę žydų literatūrą laikydami idėjiškai sveika, sovietine, mes, žydų rašytojai, tarp jų ir aš (galbūt aš kaltesnis už juos), tuo pat metu nekėlėme klausimo, kaip galėtume prisidėti prie asimiliacijos proceso. Aš kalbu apie žydų masių asimiliaciją. Toliau rašydami žydiškai, mes savaime tapome asimiliacijos proceso stabdžiu. Savo turiniu sovietinių rašytojų kūryba idėjiškai ir politiškai tinkama ir šiuo turiniu – sovietiniu – nemažai prisidėjo prie pagrindinių žydų gyventojų masių asimiliacijos. Bet pastaraisiais metais kalba nustojo tarnauti masėms, nes jos paliko žydų kalbą, ir ji tapo kliuviniu. Būdamas Sovietinių rašytojų sąjungos žydų sekcijos vadovu, aš nekėliau klausimo dėl sekcijos uždarymo. Tai mano kaltė. Vartoti kalbą, kurią masės paliko, kuri atgyveno savo amžių, kuri atskirta mus ne tik nuo viso didelio Sovietų Sąjungos gyvenimo, bet ir nuo pagrindinės žydų masės, kuri jau asimiliavosi, vartoti tokią kalbą, mano supratimu, – savotiška nacionalizmo apraiška.

Jidiš profesionalus ir kitus savanorius arba valstybės paskirtus žydų kultūros puoselėtojus buvo galima įkalinti arba nubausti mirti. Jų buvo labai nedaug, ir tiesa, kad jie atsisakyd „nuo pagrindinės žydų masės“ (taip pat ir nuo savo vaikų, iš kurių beveik niekas nė kiek nemokėjo jidiš ir nerodė jokie susidomėjimo žydų kultūra). Tačiau svarbiausi Stalino antižydiškos kampanijos taikiniai buvo žydų kilmės rusai arba, kaip atrodė partijos Agitpropui, žydai, kurie dėjosai rusais, kad atrodytų sovietiniai žmonės. Partijos nepalenkiama valia valyti ir jos įprastinė „kadrų politika“ susiliejė į tiriamosios genealogijos užmojį: kiekvienas aukštą postą užimantis rusas buvo potencialus žydas, o kiekvienas žydas be išimties buvo potencialus priešas.

Žydų valymo iš sovietinio elito kampanija prasidėjo jau 1939 m. gegužę, kai Stalinas, matyt, norėdamas įtikti Hitleriui, Sovietų Sąjungos diplomatijos vadovu paskyrė Molotovą ir liepė jam „pašalinti žydus“ iš Užsienio reikalų komitariato. Valymas paspartėjo pasirašius pakta su naciais, tapo dalimi valdžios politikos per Didįjį tėvynės karą (išreikšiant naujovišką oficialųjį patriotizmą ir reaguojant į naujos žydų savivokos tvirtinimą) ir virto griūtimi 1949 m., kai idėjinis užterštumas tapo didžiausiu režimo rūpesčiu, o žydai „pagal kraują“ iškilo kaip svarbiausieji taršos sukėlėjai. Partijos veikėjai, atsakingi už „kadrus“, blaškėsi ieškodami pasislėpusių kenkėjų. Kuo arčiau širdies, tuo daugiau puvėsio jie rado.

Vertė Laimantas Jonušys

SIGITAS GEDA

Dainos, kurių išmokė motina

2007 metai

Valdoma demokratija –

Putinas taip vadina dabar, t. y. jam pačiam valdant, įsigalėjusią sistemą. Kitaip tariant, patvaldystę.

Andai kokio nors Švedijoje diskutuojant apie poslinkius Rytuose švedų intelektualai mėgdavo mestelėt:

– Tegul Rusijoje galų gale susiformuoja kokios nors demokratinės organizacijos...

O kaip jos susiformuos?

Užvakar: 5 ar 6 kartus pasaulio šachmatų čempionas Garis Kasparovas, kuris ėmėsi vadovauti vienam iš demokratinių sąjūdžių... Mitinge netoli Raud. aikštės buvo areštuotas – išneštas kartu su milžinu apsauginiu – 5–6 milicininkų. Čia pat teismas ir 5 paros arešto. Ir taip ne jis vienas.

Šimtai žmonių, kurie, žinoma, buvo judėjimo branduolys. OMON kariškių, specų buvo mesta tūkstančiai. Minia išblaškyta ir sudaužyta „iš šipulius“, vyrai ir moterys, seniai ir paaugliai.

Kuris švedas tą gali įsivaizduoti?

Statistika

Nuo Nepriklausomybės pradžios Lietuvoje balsuojančių, t. y. einančių į rinkimus, sumažėjo 700 000.

Arti milijono piliečių, turinčių rinkimų teisę, garuote išgaravo!

Apie 500 000 emigravo.

Tai kas tada liko?

Šviesuomenė, kuri mato, suvokia, kad į valdžią išeina „nepadorūs“, jeigu kur ką ir pasako ar parašo, tai jos balsas nepasiekia visuomenės. Tų, kurie dar liko. Be to, šviesuomenė yra sukompromituota, o ir pati nevienalytė, nenuosekli, neatkakli.

Kraštą ištiko paralyžius.

Su politiniais reikalavimais prie Seimo turi ateiti bent 10 000 žmonių.

Iš kur jie ateis?

Šventumo paradoksai

Airių kino filmas „Magdaliėtės“ pastatytas remiantis liudijimais: 30 000 vienuolių prisipažino, kad ten, kur tikėjosi supratimo, gailėstingumo, atjautos, patyrė daugiausia pažeminimo ir negailėstingumo. Apie panašius dalykus Australijoje yra pasakoję J. ir J.

Gyvenimo siaubas

Jauna moteris, kuri su dukrele užsuko papietauti į kinų restoraną. Ten turėjęs atsirasti ir jos numylėtas vyras, jaunas verslininkas. Ūmai suskambo jos mobilusis, vyras atsiprašė vėluosias pusvalandį. Jiedvi su dukra užsisakiusios valgyti, tuo metu kažki koku būdu (gal vyras netyčia užspaudė) išjungė vyro mobilusis, ir ji išgirdo aistringus meilės gaikčiojimus vyro masažistės kabinete. Tai truko pusvalandį...

Moteris ėjusi per kiemus senamiesty, nematydama nieko. Priešais dar pasitaikė obelis, apkibusi raudonais rojais obuoliukais, ir ji neatskyrusi – sapne mato, haliucinacijos ar tikrovė...

O, regis, tokios gražios meilės būta!

Lapkričio 27, antradienis

O galėtų rašyti!

Yra žmonių, turinčių talentą, tačiau jie mato, kad su talentu – nepragyvensi. Antai:

*Aš tau susuku,
Tu man ipili,
Aš tau sukini syn,
Tu man sifilį!*

Čia užrašiau iš atminties, autoriaus neatsiklausęs.

Realybė

700 000 žmonių Lietuvoje gyvena žemiau skurdo ribos.

Teismo medicinos ekspertizės pasirašo medikai, neturintys licencijų (tokią pasirašė ir pulk. V. Pociūno byloje). Vienas teismo medicinos ekspertas per metus pasirašo 300 ekspertizę. Vien Vilniuje, Teismo medicinos instituto direkto-

riaus liudijimu, tokių ekspertizę per metus pasirašoma 600...

Tas pats direktorius pasirašė įsakymą, kad mirties atveju ekspertas turi teisę pasirašyti ekspertizę be tyrimų. Tai tas pats, kaip leidimas rauti dantis mechanikui, žmones gydyti – sodžiaus bobutei.

Per tiek metų mūsų krašte net nepradėjo funkcionuoti teisminė sistema.

O kokios funkcionuoja?

Lapkričio 29, ketvirtadienis

Olandų gatvėje

Plakatas per šlapdriabą, sniegdriabą:

*Pasiimkite galvas iš namų,
Zajobai,
Ir stebėkite kelią!*

Dialogai – vyriški

Tas, kuriam apie 50, klausia tą, kuriam apie 80:

– Ar tau dar stiepiasi?

Tas:

– Paklausk vyresnių!

Geras žodis

Visi jį mėgsta, o rašantieji – labiausiai. Labai drebėjau pasiūles išleisti „Siuitą Virginijai“ (su Miko Vilučio šilko grafija) ir labai apsidžiaugiau, kai V. S. paskambino ir pagyrė: „Na ir pavarei!“

Sakau: iš stygiaus, netiesa, ką andai Knutas rašė... Neva erotinė poezija baigiasi 58-erių sulaukus. Prancūzų dailininkai, pavyzdžiui, Jeanas Auguste'as Ingres'as savo moteris pirtyje tapė 84-erių sulaukęs. Jam pozavo 25 nuogalės!

Apie Šekspyrą

Nuo 1969 metų vasaros (kaži kur perskaitęs eilutę iš jo kūrybos apie „apšerkšnijusias kriaukles“) ėmiau galvoti, kad nėra jo, gerai išversto. Nė vieno soneto! Prisimenu, kad troleibuse bandžiau ginčytis su D. Judelevičium... Jis buvo Šekspyro išmanytojas, priminė man kelis gerus vertimus į rusų kalbą (S. Maršako). Aš gi užsispyręs peikiau ir šitą...

Po tiek metų grįžtu prie andainykštės savo minties: jį reikia versti šiurkštesne, rupesne fraze. Nenuodailinti, eilutę gali būti ilgesnė, rimai nebūtinai galūniniai (vyriški). Lenkai juk jį versdami naudoja moteriškus rimus. Tokie, kokie yra A. Ch. – striuki kaip zuikių birkelės. Nėr nei jėgos, nei užmojo. Rokokinis bezdalas!

Šįvakar pabandžiau išpirti savo kaltę – išverčiau 130 ir 21 sonetus. Negražu, žinoma, girtis. Versti esu bandęs ne sykį, bet nieko man neišėidavo.

Mano galva, sonetų energija plaukia, liejasi, tykšta iš renesansiško užmojo nuplėšti kaukes. Tiesa be puošmenų. Tai, kas lieka, kas gryna, žemiška, materialu.

Gydymas šviesa

Šiandien išgirdau, kad toks būdas jau yra. Labai intensyvi šviesa, kurios vienetas vadinasi liuksas. Taigi 10 kartų intensyvesnis šviesos srautas, nei dabar yra gerai apšviestojo erdvė.

Jeigu šviesa be ultravioletinių spindulių, tai ji niekuo negali pakenkti žmogaus sveikatai.

Gyvename tokioj juostoj, kur vyrauja tamsūs sezonas.

Algis B.

Iš kasdienybės. Jis atšventė savo 70-metį. Kompozitorius, gyvena Žvėryne. Nuėjo į parduotuvę. Kitąryt, dar linksmas. Pamatė naują pardavėją ir – velnias jį patempė...

– Man nepatinka jūsų užpakalis!

Toji:

– Aš pakviesiu policiją!

A.:

– Kviesk!

Policininkas išdygo čia pat. Išsivedė.

Klausiu:

– Kaip išsigelbėjai?

A.:

– Laimė, turėjau užslėpęs 50 litų. Sakau – imk! Ir – paleido...

Lapkričio 30, penktadienis

Išmintis – iš sufijų

Vienas sufijus pasibeldė į kito duris. Iš vidaus pasigirdo klausimas:

– Kas ten?

Šis atsakęs:

– Jau 20 metų bandau atsakyti į šį klausimą ir, jei žinčiau atsakymą, – nesibelsčiau į jūsų duris.

Tai, ką žmogus sužino

Pavyzdžiui, po 40 metų... Širyt su Jonu J. kabinome jo tapybos darbus Rašytojų klube. Apie 12 val. prie manęs priėjo nepažįstama moteris ir sako:

– Aš norėjau jums ką pasakyti...

– Tai sakykit.

– Geriau, kad kiti negirdėtų.

Mums talkinančios moterys korektiškai pasitraukė.

– Matot, aš dirbau Adomo Mickevičiaus bibliotekoje, o mano vedėja buvo jūsų žmona...

– Vida. Turbūt buvo bloga vedėja?

– Ne, aš norėjau pasakyti, kad mes tada išsikalbėdavom ir ji sakėsi esanti laiminga su jumis...

– Mmm, ačiū, kad pasakėt. Mirė, jau daugiau nei metai. Palaidojom.

Toji nepažįstamoji, pasirodo, esanti dail. Jono Varno sesuo.

– Kas Jono nepažįsta!

P. S. Žmogus manosi turįs savo paslaptį, t. y. žinąs kažką ypatingą, betgi kiti žmonės apie jį žino visai kitų dalykų. Ko gero, žmogaus paslaptis aiškesnė kitiems.

Bent jau gyvenimo turinys. Ypač geros valios žmonėms.

Tai, kas įsidėmėtina

J. B. str. radau citatą iš Vincenzo Ruggiero knygos „Nusikaltimas literatūroje: grožinės literatūros ir deviacijų sociologija“: „priešingai nei sociologai, menininkai pasižymi ir *genius irritable*; drauge su grožio jausmu jie turi stiprų disproporcijos bei iškreiptumo jausmą.“

Tai tiesa, kuri anksčiau, ko gero, būdavo vadinama keistuoliškumu, atsiskyrėliškumu etc.

Ūkvedys Stanislovas

Vis pasikalbam apie jo senelį iš Marcinkonių, kuris eiles sudėdavo eidamas girių takais...

– Šnabždėdavo, murmėdavo... Paskui dramą parašė. Arklį gandydamas. Nepatikėsit, kur rašė...

– O kur?

– Bombos išmuštoj duobėj. Įlenda, lentą buvo įsitaisęs. Mes, vaikai, turėdavom jam rašalą nešiot.

– Ir parašė?

– Parašė, iš trijų dalių. Apie lietuvių gyvenimą lenkų okupuotam krašte – „Ašarų pakalnė“.

– O jūs pats ką studijavot?

– Aš? Ekonomiką, bet visą laiką galvoju, kad Neries poemą apie Staliną galima vertinti kaip parodiją...

– Tai čia jau iš senelio...

O jis išsivaro deklamuoti.

P. S. Lietuviai taip myli Salomėją, kad jai viską atleidžia. Tai, ko gero, žmogiška, net pernelyg žmogiška.

Akimirka

Kada Mirtis mus išvaduos iš Sąmonės...

Statistika

Lietuvoje pigiausia yra ruginė duona ir degtinė. Taip ir reikia, nes Alfredo laidoje girdėjau, kad degtinę išrado lietuviai, rusai – tik vodką...

Išgėrei – užkandai... Viskas iš rugių. Kepta ir degta... Ko dar reik?

Iš keistenybių

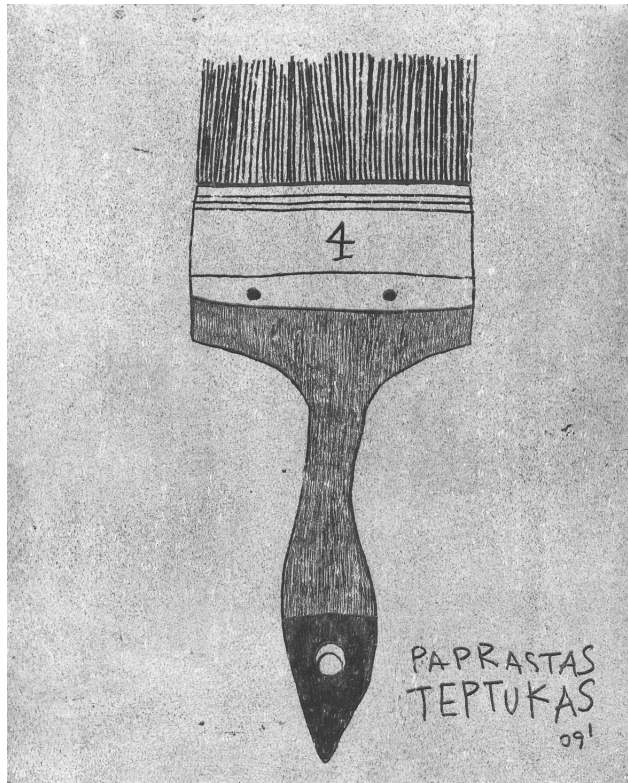
Mačiau laidą apie savaime užsidegančius žmones. Įsiliepsnoja ir tiek.

Čia atsiminiau, kad po karo būdavo užsidegančių nuo tos pačios... degtinės. Matyt, drūčiai prigėrus. Tokiems nu-griuvus aukštelininka iš burnos eidavo mėlynos liepsnos. Pliūpsniais... Žmonės žinojo, kaip tą gaisrą gesinti. Reikėdavo nieko nelaukus šlapintis degančiam į žabtus. Jeigu vyras dega, o šalia tik moteriškė – apžergt ir šlapintis...

Tiesiog daiktai

Šiaulių galerijoje eksponuojama grafikės Kristinos Norvilaitės paroda „Komentarai“. Pripratusieji prie ryškios, dekoratyvios jos grafikos galbūt liks nusivylę, kad nerado abstrakčių rytiškos arabeskos ir spalvų, tačiau tie, kuriems artima dzenbudizmo filosofija, gėrėsis paprastų, kasdienių daiktų kontempliacija. Darbai atlikti retai grafikų naudojama grotažo technika (kai vienas užtepto vaško sluoksniu nugremžiamas): iš plokščios erdvės tarsi išnyra kokia kojė, bateliai, taburetė ar plaktukas...

Tai lyg ir pačios autorės daiktai. Intymus ir atviras pasakojimas, turintis lengvą liūdesio ir saviironijos potekstę. Todėl iš tų visų teptukų, pieno buteliukų, kėdžių, akinių sklinda šiluma, jie išgyventi, išmedituoti, todėl savaip trapūs ir laikini. Asmeninės aplinkos, daiktų vaizdavimas dailėje turi tradiciją (prisiminkime Vincentą van Goghą ar Algimantą Švėgždą). Dailininkai vis siekia vaizduoti daiktą kaip metafizinį objektą, tačiau kartu bando jį pažvelgti objektyviai. Nors vargu ar tai įmanoma. Parodos autorės grotažai neslepia subjektivitys, kameriniai, jaukūs, mums artimi, žemiški (kaip ir grafikės Nijolės Šaltenytės estampų lakštuose subtiliai gundantys moteriški kojinių, batelių pasąžai). Tačiau K. Norvilaitė išsiskiria pastangomis vaizdo plastiką sutraukti iki plakatiškos, juodos ir baltos spalvos ženklo visumos. Dailininkė dirba knygų iliustruotoja, todėl ir šioje parodoje tarsi regime knygos puslapius, jos mėgstamos veiklos tąsą. Iš daiktų atpasakojimo plastikos sklinda natūralus naivumas: lyg kokia primityvistinė ar komikso maniera, lengva, bet virpančia linija nupieštas lagaminas, lango rėmas, arbatinukas, dujinė voryklė. Dirbama vienu impulsu, be jokių pastangų kažką ypatinga atrasti. Prie kai kurių kūrinių tiesmukai užrašyti pavadinimai – tai dar labiau sustiprina iliustratyvų vaikiškos knygelės objektų pobūdį, ištrina ribas tarp estampo ir iliustracijos. Grafika visuomet yra pasakojimas, siužetas yra natūrali jos būseną. Dailininkei būdingas dekoratyvumas išlieka ir čia, vengia-

Kristina Norvilaitė. Paprastas teptukas. 2009

ma nereikalingų detalių, vaizdas virsta vientisa dėme, tačiau dekoratyvumas – minimalistinis, primenantis Šiaurės šalių dizaino tendencijas.

Vis dėlto K. Norvilaitės daiktai nugremžti laiko, nostalgiki (užmigęs juodas šuniukas, mergaitės drabužėliai, kurie bus išaugti ir vėliau išmesti). Laikinumo nuojauta čia labai stipri. Tai nėra daiktų kultas. Šie daiktai poetiški ir šiek tiek mįslingi, mes tegalime spėlioti, kas jiems nutiko ir ko-

dėl jie yra čia. Daiktai – tarsi slaptas kodas, hieroglifai, piktogramos, iš kurių susideda ilgas neiššifruotas tekstas. Iš stalinės lempos sklinda juoda šviesa: pati lempa balta, o šviesa juoda. Tai estetiškas ar prasminis sumanymas – tegalime svarstyti. Juoda spalva – kažkas neatskleista, paslaptiną, visuomet muzikalu. Viena iš paveikslų kaip dantys nusidriekę pianino klavišai tarsi patvirtina tą grafikos „skambėjimo“ savybę.

Grotažo technika taip pat palieka vietos atsitiktinumui, leidžia kvėpuoti faktūroms, tonams. Šia technika atlikti paveikslai yra vienetiniai, jie išsaugo savo unikalumą, nes negali būti tiražuojami ir kartojami. Nors, manau, kiekvienas daiktas, net masinės gamybos, tapęs mūsų nuosavybe, tarsi įgyja vardą, juk mes uždedame ant jo savo asmeninių istorijų antspaudą, paversdami vieninteliu tokiu pasaulyje. Kažkodėl norėtusi čia paminėti Leonardo Gutausko romaną „Daiktai“, kuriame asmeniniai objektai tampa vienos poros istorijos metraštinių kais. Panašią daiktų užuominę istoriją kuria ir K. Norvilaitė, tik suteikia žiūrovams daugiau laisvės – proga siužetą susigalvoti patiems.

O gal tai personalinė dailininkės psichoterapija, bylojanti apie tam tikrą ritualinį artefaktų išdėstymą išsaugant vyriškos ir moteriškos energijos pusiausvyrą? Plaktukas ir suknelė, vaikiško ir suaugusio pasaulio priešprieša, laikrodis ir buteliukas... In ir jang, kieto ir minkšto, šviesos ir tamsos, negatyvo ir pozityvo dichotomija. Paveikslai įsileidžia į save, bet vis dėlto išvengia sentimentalumo, išsaugo tvirtą vidinę struktūrą, juos visus jungiantį ritmą. Autorė lyg ir apibrėžė savo požiūrį į daiktus, pavadindama parodą „Komentarais“. Tačiau kas ką komentuoja: ji – daiktus ar daiktai – pačią dailininkę?

JOLANTA SEREIKAITĖ

Paskui egiptietišką maną (2)

Atkelta iš p. 3

Panašių paukščiukų su akytėmis šaltai nervais antrasis priepieša man ir į pasą prie vizos. Ištikta neplanuoto šoko, stirksau atokiau ir raminuosi nevalingai kinkuodama visu svoriu nuo pusiaujo, nelyginant pievoje arklys galva sveikindamasis ar atsisveikindamas su praeiviais – taip aš atsisveikinu su bet koku šansu kada nors su šituo pasu ištekti už kokio vietinio pusšėchio. Alkoholikė su diagnoze pase! O Dieve Maloningasai! Bet Maloningasai nė girdėti nenori, tad stumiamės į trečią punktą – susimokėti. Čia Mila ir paryškina egiptiečių matematinius gabumus. Kaip visada tokiais atvejais, kyla apsčiai erzelio ir nuo vienos parduotuvės sienos į kitą atsimušančio arabiško gargaliavimo, kurį palydi energingas mostagavimas rankomis su visuose punktuose sėdinčiais kolegomis. Drebančia širdimi spaudžiu prie savęs pasą, ne duokdie, susigalvos dar pataisais su visomis išnašomis jame daryti. Sausakimšai „ištroškusių“ turistų, dūzgiančių, regis, visomis įmanomomis kalbomis, prisigrūdusioje parduotuvėje (štai kur naujasis Babelis, prie kurio vieninai vėl susirinko išsklaidytos pasaulio tautos!) iriamės su Mila prieš srovę – iš naujo per visus ankstesnius punktus: nuo pirmo iki trečio ir vėl atgal pas pirmąjį su apmokėtu kvituku pagaliau atsiimti pirkinį.

Geras pusvalandis spurdesio tarp begalės alkūnių, nuo klegesio apkvaitusi galva ir suterliotas pasas nė iš tolo neprimena pasibuvimo rojuje, bent jau iki manosios rojaus vizijos tam dar tolokai. Todėl visai džiugia širdimi nupuolam iš jo laiptais žemyn į miestelio gyvenimą.

Po žiovaujantį kurortą

Iš pažiūros Hurgada nelabai kuo ypatingas Raudonosios jūros blizgutis. Trisdešimt keturis kilometrus pakrante nusidriekęs miesčiūkstis (tokia jūrinių kurortų „ploto“ skaičiavimo metodika – į ilgį, kurį galima nuguldyti spragintis ištroškusiais kūnais) užgriozdintas jau daugiau kaip dviem šimtais viešbučių ir, kaip išdidžiai, mažne su sovietinio kolūkio pirmininko, raportuojančio apie viršytus penkmečio planus, patosu aiškina neretas turizmo strategas, tai dar ne

pabaiga! Na taip, greitai bus dar blogiau. Kaip Palangos pajūryje, kur penkiuose kvadratinuose metruose ilsisi mažne visa daugiavaikė šeima su giminėmis.

Hurgada, beveik kaip kadaise Berlynas, padalyta į dvi dalis – dvasinį turistų centrą Sakalą su Memša ir vietinių El Dacharą. (Nors siena jų nieks niekada nepertvėrė, bet jei koks turistas kada yra įkėlęs koją į El Dacharą, jam už ypatingą smalsumą reikėtų skirti prezidento apdovanojimą.) Iš-tisus metus turistų trypiamas dvasinis kurorto centras Sakala iš tiesų savotišku dvasingumu atsidooda nebent siestos žiovulio valandomis, kada ir banaliausias judesys įklimpsta amžinybėje nelyginant koks pamaldumo aktas – įgavęs oraus apskaičiuoto minimalizmo ir magiškos gracijos. Hesse, apgailėstas, kad išpuoselėto tingumo meną Vakaruose visais laikais ugdo vien diletantai, čia tikrai neturėtų kuo skūstis. Įdienojus Hurgada visada gyvena pagal tą pačią programą *minimum*: sėdėti tuščia galva ir leisti orui rezonuoti joje tarsi išdžiūvusiame palaukės šulinyje, laukti nežinia ko ir kam, pūsti obuoliais ar melionais kvepiančius kaljano dūmų balionus, kurių net vėjas nesivargina sprogdinti, po lėkštę menueto žingsniu šokdinti šakutę su peiliu,

skrandžio bedugnėje skandinti sunkiai be žinovo pagalbos identifikuojamą jūros gėrybę, kuri persiėmusi siestos nuotaių aikštingai spyriojasi ir tik vos ne vos nuslysta gilyn pasilikdama teisę sugrįžti, gyslomis išsrovenusios kavos paliktuose ant puodelio dugno tirščiuose skaityti ateities, o gal praeities tomus – koks skirtumas, vis tiek niekas netiki, kad tokios egzistuoja, kaip ir viskas, kas šiuo metu esti praradę savo juslinį matmenį, ko negali pavartyti delnuose ar patrinti tarp pirštų. Prekijai, net tie nustoję bet kokio įkvėpimo – lyg dailininkas, ką tik teptuku nudiręs savo mūžą, – užvaldyti rambaus abejingumo. Regis, kartu su paskutiniu kondicionuoto oro gurkšniu iš plaučių iškvėpę ir gyvastį, paskendę lipnia tvanka ir prakaitu praskiestame laike. Niekas nebestarsto už rankovių, nekvečia užėiti, nebruka puodelių su Nefertite, dantų krapštukų su Nefertite, *triusikėlių* su Nefertite, Nefertitės statulėlių, Nefertitės galvučių, Nefertitės iš granito, Nefertitės iš gipso, Nefertitės spalvotos, Nefertitės vienspalvės ir kitaip nesikėsina išvaduoti iš piniginės svorio, niekas nekabina komplimentų ir nebeprisipažįsta: „Nataša milaja, ja tebiau labiau.“ Kerėpliški it žuvėros ant kranto prekeiviai vangiai slanko aplink savo turtą ar sėdi čia pat priešais parduotuves ant šaligatvio nunėrę lyg į kilpą galvas. Net roleksų (pagal kainą turbūt) su devyniasdešimt aštuonių procentų nuolaida stendą tampantis vaikinukas nesirengia amato brolių kurstyti aršiai rezistencijai, nors, pagalvojus, jo prekių asortimentas tam įpareigotų. Kažkokia masinė apatija. Visi – ant to paties bendro žiovulio vardiklio, lyg pamiršę, kad gyvenimas – nepaliaujamas dėvėjimasis. Sakytum ką tik centrine gatve būtų prabėgęs Proustas ir nusinešęs su savim visą rastą laiką iš karto, nepalikdamas prasmės kur nors skubėti.

Dieve, kokia nesuvokiama man ta giluminė inspiracija, iš kurios kyla ši nuostabi nieko neveikimo galia. Regiu tos galios apraiškas, atsidavusių žmonių pavyzdžius, tačiau neturiu galimybės suvokti šio stebuklo iš pačių jo gelmių, nes malonios šilumos pagaliau atstingdyti mano sąnariai šiuo metu kažkodėl trokšte trokšta startuoti bent jau kokioje olimpiadoje.

Prisiekiu, gyvensiu dar!

JURGA MOCKEVIČIŪTĖ

Autorės nuotraukos

VALDAS GEDGAUDAS

Žaidimo pabaiga

Ar nepavargęs?
tu žilviti tūta tūta
Jau šiek tiek pavargęs
žilvitėli tūta

Nebejuokauji?
tu žilviti tūta tūta
Dar šiek tiek juokauju
žilvitėli tūta

nuskausmintais lineliais
tu žilviti tūta tūta
teka geležinė saulė
žilvitėli tūta

raudona nenuskausmintas
tu žilviti tūta tūta
žirgeliais lelijėlėm išraustan anapustin
tu žilvitėli tūta teka teka teka

Albert Renger-Patzsch. Echeoeria. 1922

Ne broliais Grimais

Peleniaus drapanom princesės sutana
sesyčių elenyčių karminiais atsivertimais
ne sapno bundančia paskenduole ir ne
blyškiaja šiaure griežtojo režimo

ne chrestomatiškai nubundančiais miruoliais
joniukų aviniukų kaimene ir ne
haliucinuotom karalystėm trečio brolio
lazda muziejine ašutine parodine

tik iki pervazos – toliau nenukeliauta
vis atsigręžiant atsilošiant vis
ant bėgių klupteli skersa kaliausė
nykštukas mulkis kuprius juokdarys

Žiemos laiku

Troškina mano angele troškina
būk sveikas mano angele nesveikas
nei tuščio siaubo sklidina stiklinė
jau metas angele atsukti laikrodžius

tesninga angele tesminga
atžagaraus ir neornamentuoto
ant kiršto plėšto užadyto lingo
linago angele tave parjodo

nukaustytą ant ažuolinio balno
paguostą apiplautą nužabotą
jau metas angele jau kalnus
pražioję drebina rūškani giedotojai

Ruduo krantinių

Šiek tiek tylos. Kankorėžių. Ir tolimų šviesų.
Tarsi ir negyventa būtų. Gal ir buvo.
Čia drėgna vis dėlto. Ruduo krantinių. Žuvį
ant molo ieško pleišinčiu snapu

nučiuškęs kiras karmo. Liūdesys kurs šįmet
dar vieneriais paseno sutvirtėjo
ant apibrizgusios virvės drauge su vėju
nukaręs švilpauja tarp išvelėtų skalbinių.

Ir jokio saulės patekėjimo. Tamsu čia.
Pernykštės atmintys žemėtom putom
į kranto sąnašas susigeria. Tik rūkas.
Šiek tiek vienatvės. Kurmiarausių ir spyglių.

Iškruvintais pavalkais

Nuo pikto sergėtam dėl viso pikto
teoš raštuotos ataugos skaistyklų
klumpelėm Letos kepurėlėm Stikso
rymosi spindulingai aptaisytas

be nuolaidų atrėš tau būtinųjų
skaldos ir pleišenų deguto ir rūtelių
baigmės taškų ir dar tvermės mėnulio
skivyto debesio ant atmuštų rankelių

kasdienio tavo šiuropo duos tau šiandien
už tai kas dar neatbaigta dar neužkalta
taip spindulingai aptaisytajam pražengiant
nuskimbčiojant iškruvintais pavalkais

Persefonė

Į proskynas – į sankryžas eglėnų
senas nerštavietes tarp išvartų kirmėtų
nei kiristas driežas palengva judu

į kelmo pašaknes kur įduboj drėgnoj
kur buvo gal nebuvo suderėta
nunirti – tu dabar kvatoji

keistom melodijom žalsvų nakties klarnetų
pažyrant konfeti prašvilpauto likimo
ant juodo laiko iš baltų korių

dangaus vaikystės sapno kur kartojas
atgniauži saujoj drėkstančių monetą
ne herbas tai ne skaičius – Persefonė

Kur marios šviesų

Tenai kur niekad negyvenom
balkšvųjų akmenėlių neridenom
vandens paviršiumi tuščiam paplūdimy

mėnuliui riedant pakraštėliais marių
po kojom treškant smegenėlėms spalio
lengvai pravėtyti kietai krušti

nestatėme namų dainavom ubagavom
senas klaidas kartojome gerkles skalavom
sprangiais mazgais žemaitiško mistralio

skerdyklų jaučiai geležinės žuvys dykumų vandeniai
nužievintos mergelės grūdinti bežemiai
žaboto Grižulo grandinėn įveržti

Olando Kepurė

Prieš dvidešimt metų
tarytumei prisuktas
deklamavo Celaną

dabar tik dėl išganymo
tvarkos ir sąlygų
yra tam tikrų neaiškumų

žinia kad ten ankšta nebus
nebeatrodo tokia jau poetiška

juodas rytmečio pienas
tuo tarpu gerokai apgižęs
kvaitulingų nebėr aromatų

akmeninga pakrantė vasaris
nuo skardžio į krantą
nudrėbtos pušys
kiek akys užmato
švininiai skriestuvai Celano

Senosios prabangos likučiai

Jacek Dehnel. *Lialė*. Iš lenkų k. vertė Birutė Jonuškaitė.
V.: Kronta, 2010. 390 p.

Didžiausių nuostabą keliančių dalykų galima rasti ne tik postmodernioje dabartyje, bet ir praeityje, senelių ir prose- nelių gyvenimo istorijose, jų epochoje, apie kurią prirašyta aibė knygų, tačiau kuri dar ir šiandien iki galo neatskleista, stebinanti. Kaip tik todėl modernus, jaunas lenkų rašytojas atsigręžia į (pro)senelių gyvenimo laikotarpį ir randa di- džiausių nuostabą keliančių dalykų.

Kalbu apie lenkų prozininko ir poeto Jaceko Dehnelio (g. 1980) romaną „Lialė“. Nepaisant kai kurių formos trū- kumų – romano pradžia šiek tiek chaotiška, vietomis sunku susigaudyti, kuris veikėjas pasakoja, bet paskui to chaotiš- kumo nebelieka – tai gana įdomus, lengvai skaitomas isto- rinis pasakojimas apie Vidurio Rytų Europą, apie XIX a. pabaigos ir XX a. lenkų dvarininkų ir inteligentų šeimos ke- lių kartų gyvenimą. Šis pasakojimas prasideda pasakotojo proprosenelių magnatų ir dvarininkų Broklių gyvenimu Rusijos imperijoje XIX a. pabaigoje, grįžimu į Lenkiją, jų vaikaitės Lialės (Helenos Bienieckos), taip pavadintos, nes buvo graži kaip lėlė, vaikystė, gyvenimu magiška Lio- suvo dvare su nepaprastu sodu, dviejų santuokų ir senatvės istorija, kurią romano pabaigoje į knygą sutašo Lialės vai- kaitis Jacekas (Varšuvos studentas).

Romano istorinis pasakojimas turi aiškia chronologinę – linijinę ir kartu fragmentišką – eigą, į kurią įterpiami dažni dialogai, t. y. grįžtama į pasakojimo dabartį Olivoje, kur, skinant sode gėles, geriant kambaryje arbatą ar prie radijo imtuvo laukiant žinių laidos, močiutė Lialė (visad buvusi švytinti, išdidi, užsispyrusi ir stipri, jaunystėje baigusi kla- sikinius mokslus, knygų, dailės, muzikos, gražių daiktų mėgėja) prisimena vieną ar kitą istoriją ir ją ima pasakoti vaikaitiui Jacekui. O močiutei senstant, pasiligojus ir su- vaikėjus (ji „tokia sulysusi, smulkutė, lengvutė“, p. 7) tas istorijas – anksčiau nekart girdėtas – perpasakoja jaunasis Jacekas, ją prižiūrintis, maudantis, skalbiantis, maitinantis. Pasakojimus-prisiminimus pažadina senąją prabangą liudi- jantys daiktai, papuošalai, porcelianiniai servizai, nuotrau- kos (daug jų sudėgina bolševikai), natų tomai, paveiksai, per kuriuos byloja praeitin nueinančios epochos ir jos dva- rininkų inteligentų kultūra. Pasak pasakotojo, „žinojau, irgi

iš pasakojimų, ką reiškia poniškas gestas, Kijevo puotos, važinėjimas prie mineralinių vandenų. Ir iš pasakojimų ži- nojau, kaip visa tai tampa griuvėsiais.“ (p. 315)

Apie šią vienos lenkų inteligentų giminės prabangą ir jos griuvėsius pasakojama nesudėtinga šnekamąja kalba su jai būdingu kapotu ritmu, lakoniška sintakse, pauzėmis. Tarsi imituojant paprastą pasakojamąjį kalbėjimą, įkvėptą prabangos, turtingos praeities dvelksmo.

Ši nedidelio formato knyga yra trumpų, kartais mažiau nei vieno puslapio, istorijėlių rinkinys: dažnai anekdotišku, kartais tragišku, atskleidžiančių herojų keistybės, kasdienybės nepaprastumą – tuos mažus kasdienybės stebuklus, ku- rie „yra akivaizdi pasaulio prigimtis“ (p. 319). Įdomios ir didžiosios istorijos detalės: dvarininkų ir valstiečių, lenkų ir žydų, lenkų ir vokiečių karininkų, lenkų ir rusų kareivių santykiai, lenkų inteligentų kultūrinis darbas sovietmetyje ir kt. Ir čia negali nesistebėti jauno rašytojo istorinėmis ne- vadovėlinėmis žiniomis, jo erudicija. Sugauni save smalsiai klausiant: iš kur šis jaunas žmogus prisirinko tiek istorijė- lių, tų mažiųjų istorinių anekdotėlių?

Kita vertus, skaitydamas romaną kaip visų tų istorijėlių, kurių dažna turi mažą moralą, rinkinį, gali pasigesti romano visumos gilesnės minties ir problematikos. Perskaičius šį istorijėlių rinkinį, lieka įspūdingas iš dvarininkų kilusios Vidurio Rytų Europos inteligentijos gyvenimo paveikslas. Bet negali nepastebėti nebūtinai pagrindinės, bet vienos iš būdingų romano pasakojimo intencijų, kai pasakojama apie praeitį iš dalies tam, kad būtų įrodyta jaunąjį vaikaitį Jaceką (kadangi romaną biografis – tai ir patį rašytoją Jaceką Dahnelį) turint „ponaičio sielą“ (p. 60), su pasididžiavimu įsisąmonintą dar vaikystėje. Visa ši aristokratiškos giminės rekonstrukcija pasakojama tarsi mėgaujantis savo kilme, nes močiutės aristokratiška istorija romane pateikiama kaip jaunojo Jaceko tapatumo istorija (savo aristokratišką kilmę kai kuriose nuotraukose internete pats rašytojas pabrėžia pozudamas senoviško stiliaus kostiumu, su cilindru ir laz- dute).

Kai sužinai, kad rašytojas yra *openly gay*, viešai pasisa- ko esąs gėjus, nors pabrėžia, kad nėra gėjų judėjimo akty- vistas ir „gėjų rašytojas“, tai didžiavimasis savo kilme ro- mane įgyja dar vieną – asmeninio (kartu ir homoseksuali- nio) tapatumo apoteozės, gal savignyros ar savigyros – pras- mę. Dėl to knyga keistai dviguba – lyg protėvių praeities, bet kartu ir rašytojo savojo tapatumo apoteozė. Neatsitikti-

nai kai kurie lenkų kritikai pabrėžia, kad pretenzingumas yra Jaceko Dehnelio kūrybos trūkumas. Be to, pasak lenkų kritikų, prabangios praeities apoteozė, istorinė romano per- spektyva yra pajungta schemoms, kuriomis siekiama įtikti XXI a. skaitytojams (pvz., močiutės, kuri turėjo du vyrus, liberalus požiūris į santuoką: grįžusi iš Briuselio, kur jos vyrui Julekui buvo pasiūlyta kultūros atašė vieta lenkų pa- siuntinybėje, ji išsiskiria su juo ir išteka už girininko Zyg- munto).

Šiaip ar taip, nepaneigsi, kad šis jaunas rašytojas turi li- teratūrinį talentą. Iš pradžių garsėjęs kaip poetas, romanu „Lialė“ Jacekas Dehnelis pelnė populiarumą ir reputaciją daug žadančio jaunosios kartos lenkų prozos kūrėjo. Anot lenkų kritikų, savita, unikali, į tradicines, klasikines pasa- kojimo formas orientuota jo kūryba įdomi kaip tik tuo, kad „netelpa į šiuolaikinės lenkų literatūros įvaizdį“. Beje, iš- traukas iš šio romano Jacekas Dehnelis skaitė šių metų ge- gužės 12 d. Londono Britų bibliotekoje vykusioje *European Literature Night*, kur dalyvavo septyni Europos rašytojai (tarp jų – mūsų Giedra Radvilavičiūtė), pakviesti reprezen- tuoti „modernų Europos literatūros veidą“.

Įkvėptą pasakojimą apie senąją prabangą lietuvių kalba sklandžiai perteikia vertėja ir rašytoja Birutė Jonuškaitė. Pasakojimo įkvėptumo, regis, nesugadina ir pora vertimo leksinių klaidų: „konkubinas“, „konkubina“, „Novy Świat gatvėje“. Tokių vertimo riktų nėra daug. Labiau į akis krin- ta tai, kad svetimų kalbų – vokiečių, prancūzų, rusų ir kt. – paskiri žodžiai ar frazės, romane nurodantys daugiakalbę aplinką, istorinę karo situaciją ar veikėjų erudiciją, nepaaiš- kinami išnašose. Pvz.: *bon vivant, passé étui, reichsdeut- schane, Geheime Staatspolizei, verboten, barnia, Eto vaše? My dumali, što eto germanskoje* ir kt. Ne kiekvienas lietu- vių skaitytojas yra poliglotas, tad ne pro šalį būtų padėti jam tokiam tapti.

Toks yra šiuolaikinės Europos literatūros veidas, litera- tūros, kuriai vis dar įdomi senosios prabangos didybė ir li- kučiai. Jaceko Dehnelio surašytomis istorijėlėmis prieš akis iškyla spalvingas Vidurio Rytų Europos praeities, iš dvari- ninkų kilusios inteligentijos paveikslas, gal kiek estetizuo- tas, pajungtas modernioms schemoms, bet tikrai vertas pa- žinti.

DALIA ZABIELAITE

Apie širdies baltumą

Andreï Makine. *Moteris, kuri laukė*. Iš prancūzų k. vertė
Lolija Spurgienė. V.: Tyto alba, 2010. 142 p.

Kad negimtosios kalbos neįmanoma išmokyti taip, jog ja kalbėtum kaip tas, kam ta kalba gimtoji, juolab įstengtum ja kurti menišką stiliaus romanus, atrodo, pamatuota mintis. Bet ji subliūkšta atsivertus Prancūzijoje gyvenančio ir pran- cūziškai rašančio, nors Rusijoje gimusio (1957) ir augusio Andreï Makine'o romaną „Moteris, kuri laukė“ (2005 m. apdovanotą *Prix Laterna Magica*). Tai itin grakštus sti- liaus knyga, beje, aiškiai besiskirianti nuo ankstesnių dvie- jų lietuviškai išleistų jo romanų – „Prancūziško testamen- to“ (1996) ir „Žako Dormo žemės ir dangaus“ (2008).

Šis trečiasis lietuvių kalbą išverstas Andreï Makine'o romanas griauja ir dar vieną taisyklę. Sakoma, kad rašytoja atpažinsi ne tik iš stiliaus, bet ir iš savitos pasakojimo kon- stravimo manieros. „Moteryje, kuri laukė“, parašytoje 2004 m. jau po anų dviejų romanų, Andreï Makine'as kitoks, origi- nalesnis, tik vis žvelgiantis į rusišką, šiaurietišką tikrovę. Faktas, kad rašytojas nekartoja to paties romano konstravi- mo modelio (tokį kartojimą, tarkim, matome amerikiečių rašytojo Johno Irvingo kūryboje), tik byloja apie jo išradin- gumą. Gal neklysta užsienio kritikai, sakydami, kad Andreï Makine'o kaip rašytojo vardas auga su kiekvienu nauju ro- manu. Net sunku pasakyti, kokį įspūdį apie šį rašytoją susi- darytum perskaitęs, regis, dvylika jo jau parašytų romanų.

Romane „Moteris, kuri laukė“ pasakojama apie Rusijos Šiaurės tikrovę, mažą Mirnojės kaimelį Archangelsko srity- je, prie Baltosios jūros, – nykstantį, apleistą, sustingusį ana- pus laiko. Jo nepasiekia nė aštuntasis dešimtmetis, brežne-

vinės stagnacijos metai. Nors tada, Europą apėmus 1968-ųjų įvykiams, atsiranda pagrindis, t. y. menininkai di- sidentai Leningrade – šiame vieninteliame ištis europietiš- kame imperijos mieste (p. 4). Kas linkęs idealizuoti meni- ninkų disidentų judėjimą, tą papiktins rašytojo kritiškas, kaip pats sako, klišes griaujančias, šiek tiek ironiškas požiū- ris į rusų menininkus disidentus. Romane rašytojas vaiz- duoja jų sambūrius Leningrado priemiestyje, palėpėje, va- dinamoje Vigvamu, kur, inscenuodami trokštamus Vaka- rus, jie groja džiazą, tapo abstrakčius paveikslus, dekla- muoja Kremlių pašiepiančias poetas, geria degtinę, mylė- damiesi demonstruoja laisvą meilę (beje, ir homoseksualią). Matant, kaip šias ir kitas istorines sovietmečio temas „Moteryje, kuri laukė“ plėtoja Andreï Makine'as, nekeista girdėti, kad jis nemėgstamas Rusijoje, kad nė vienas jo ro- manas iki šiol neišleistas rusiškai (gal tik „Prancūziško tes- tamento“ vertimas publikuotas viename žurnale), nors Prancūzijoje ir kitur rašytojas vertinamas, apie jo kūrybą leidžiamos knygos.

Taigi nusivylęs menininkų disidentų aplinka („mes ne- apkentėme laukti“, p. 21) ir kažkiek mylėta moterimi, 26 metų rašytojas disidentas (romane vardu neįvardytas) išva- žiuoja į Mirnojės kaimelį rinkti vietos papročius, kurie taptų medžiaga antitarybinei satyrai. Tačiau nykstančiame kai- melyje neranda gyvų papročius, tik sutinka keistą moterį, bauginančią jį ir kartu traukiančią savo paslaptingu likimu. Vera jaunystėje Leningrade rašė kalbotyros disertaciją, bet ten pasijuto negyvenanti ir nelaisva, grįžo į kaimą ir jau trisdešimt metų laukia iš karo grįžtančio mylimojo, su ku- riuo atsiveikino 1945-aisiais, būdama šešiolikos. Anot pa- sakotojo, kuris Verą prisimena po penkiolikos metų, jau gy- vendamas Paryžiuje, iš savo anų laikų užrašų knygelės at-

gamindamas žodžius ir įvykius: „Atrodo jau pažįstame kitą (šią moterį Verą) žmogų. Iš pradžių apima smalsumas, spē- lioji, tikiesi atvirų pokalbių. Aistringai trokšti to žmogaus, traukia jo giluminės paslaptys.“ (p. 7) Bet paaiškėja, kad ži- nai ne viską, kad daug ko nesupranti.

Apie šią moterį, apie jos paslaptis, jos „po-gyvenimo, per kurį ji žengė pirmyn“ (p. 64), įminimą sukasi visa žiedi- nė romano kompozicija, judama ratu aplink paslaptį ir kartu skverbiamasi gilyn. Šia savita kompozicija rašytojas paga- viai, iki pat romano pabaigos intriguojančiai juda Kito tiesos branduolio link, kaip pats sako, lyg Šerlokas Holmsas vieną po kito lukštendamas Kito paslaptį degiančius sluoksnius. Jis parodo, kaip Veros paprastos, bet tikros bū- ties akivaizdoje subyra prasmės netekę, knygūkiški samprotavi- mai ar stereotipiški įsivaizdavimai apie jos likimą – šios moters charakteriui netinka jokios formulės („gerumas“, „pasiuokojimas“, „nuskurdintas gyvenimas“ ir kt.).

Verai pažinti netinka ir žodžiai, todėl jaunojo pasakoto- jo ir Veros bendravimas veikia bežodis, per tylos ar gam- tos garsų gaubiamą gestą, poelgį. Tik iš vieno ar kito epizo- diško Veros kasdienio veiksmo – kai ji sunkius, vandens pilnus kibirus neša senutėms; valtele plukdo į ryšuliuką su- vyniotą senutės kūną laidoti; pradinės mokyklos vienintelė- je klasėje moko aštuonis skirtingo amžiaus vaikus, o per pertrauką lopo vieno jų megztinį ir kt. – pasakotojas sluoksn- nis po sluoksnio atidengia jos paslaptį ar tiesą. Ir pajunta jai artumą, ją pamilsta meile, kuri kitokia nei ta laisvoji, vaka- rietiška imituojanti meilė iš Vigvamo dienų – „ši moteris buvo anapus bet kokio geidulio“ (p. 49).

Visas romanas mozaikiškai sukonstruotas iš nedidelių veiksmo scenų miniatiūrų (mažų *nouvelle*), kiekvienoje jų įvyksta ir atsiskleidžia kažkas svarbaus. Kažkas, kas nedau-

LARRY ROHTER

Praėjus šimtui metų po mirties Twainas prabyla atvirai

Pašaipus ir ekscentriškas, komiškas ir niurzgus – tokį Marką Twainą tariamės pažįstą iš mokykloje skaitytų „Heklberio Fino“ ir „Tomo Sojerio“. Tačiau nekupiūruotoje autobiografijoje, kurios pirmasis tomas bus išleistas netrukus, praėjus šimtui metų po jo mirties, iškyla visiškai kitoks Twainas, daug labiau politiškai angažuotas ir pasiruošęs suvaidinti pikto pranašo vaidmenį.

Ar sielvartautų dėl Amerikos karinių intervencijų užsienyje, ar smūgiuotų Volstrito magnatams, šis Twainas yra stulbinamai šiuolaikiškas. Nors autobiografijoje netrūksta ir jaukių paprastų istorijų, kai kurie jo pastebėjimai apie amerikietišką gyvenimą yra tokie aštrūs – vienoje vietoje amerikiečių karius Twainas pavadina „uniformuotais žudikais“ – kad jo paveldėtojai ir redaktoriai, o ir pats rašytojas, bijojo, jog jų viešinimas gali sugadinti jo reputaciją.

„Visi stiprūs ir blaivūs pasisakymai iš pirmo, antro, trečio ir ketvirtą leidimo turi būti išbraukti, – Twainas nurodė duodamas instrukcijas 1906 m. – Tokios prekės galbūt turės paklausą po šimtmečio. Nėra kur skubėti. Palaukim ir pamatysim.“

Twaino ištarmė bus patikrinta, kai Kalifornijos universiteto leidykla lapkričio mėnesį išleis pirmąjį iš trijų „Marko Twaino autobiografijos“ tomų. Twainas didžiąją jos dalį padiktavo stenografistei per ketverius paskutinius savo gyvenimo metus (mirė 1910 m. balandžio 21 d. sulaukęs 74 metų). Jis teigė, kad, savo prisiminimus ir nuomonę išdėstydamas žodžiu, o ne raštu, padės sukurti natūralesnį, šnekamosios kalbos, nuoširdų toną, dėl to sutinka ir skaitė šį rankraštį Twaino tyrinėtojai.

Šiandienos populiariojoje kultūroje Twainas vaizduojamas kaip „pulkinkas Sandersas, tik be viščių, tėvukas pasakotojas, – telefoniniame interviu teigia Ronas Poweras, knygos „Markas Twainas: gyvenimas“ autorius. – Jis buvo nušveistas ir išbraukytas, o jo aistra per šiuos ilgus dešimtmečius buvo pamišta. Tačiau čia jis mums kalba be jokio filtro, atskleidžiamas tai, ko buvome netekę – būtent tą įnirtingą, nuolatinę aistrą.“

Kitą savaitę britų literatūros žurnalas „Granta“ spausdins šios autobiografijos ištrauką pavadinimu „Ferma“. Joje Twainas prisimena, kaip vaikystėje lankėsi savo dėdės fermoje Misūryje, kalba apie vergiją ir vergą, kuris buvo Džimo iš „Heklberio Fino“ prototipas, ir beveik prustiškai medituoja atmintį ir atminimą, kur arbūzas ir klevų sula atstoja Prousto madleną.

„Kaip dabar regiu tą fermą, labai ryškiai, – rašo jis. – Matau visus jos priestatus, kiekvieną smulkmeną.“ Apie vergiją jis rašo, kad „spalva ir visuomeninė padėtis nubrėžė vos matomą ribą“ tarp jo ir juodaodžių žaidimų draugų, tačiau prisipažįsta: „Būdamas moksleivis nesibjaurėjau vergija. Nesupratau, kad ji yra kažkas blogo.“

Jo autobiografijos versijos buvo išleistos ir anksčiau – 1924, 1940 ir 1959 m. Tačiau pirmasis leidėjas Albertas Bigelow Paine’as, būdamas karštas padorumo gynėjas, išbraukė ištisas pastraipas, kurias laikė įžeidžiamomis; vėlesni redaktoriai primetė chronologinį „nuo lopšio iki kapo“ naratyvą, kurio Twainas kaip tik ir vengė, pakeitė jo savitą skyrybą, išbraukė papildomą medžiagą, kuri jiems neatrodė įdomi, ir apskritai lenkėsi Twaino dukters Claros, mirusios 1962 m., norui apginti tėvo įvaizdį.

„Paine’as elgėsi kaip Viktorijos laikų redaktorius, – teigia Robertas Hirstas, Bankrofto bibliotekos Kalifornijos universitete Berklyje, kur saugomi Twaino raštai, kuratorius ir „Marko Twaino raštų ir projekto“ vyriausiasis redaktorius. – Jis perdėtai įsivaizduoja pavojų, kurį gali sukelti Twaino pasisakymai bet kuria tema: apie politiką, seksualumą, Bibliją, visos jo bent kiek radikalesnės mintys. Toks saugantis požiūris, taikomas jau labai seniai, iš tikrųjų yra labai žalingas.“

Pavyzdžiui, Twaino nepritiriamas beprasidedančiam imperializmui ir Amerikos karinei intervencijai į Kubą ir Filipinus buvo gerai žinomas dar jo laikais. Tačiau necenzūruotoje autobiografijoje paaiškėja, kad tie jausmai buvo labai stiprūs, o dėl kai kurių jo pastabų, jeigu jos būtų padarytos šių dienų Irako ir Afganistano karų kontekste, dešinysis sparnas, ko gero, pradėtų kvestionuoti šio amerikietiškausio iš visų Amerikos rašytojų patriotizmą.

Ištraukoje, kurią Paine’as išbraukė, Twainas griežtai kritikuoja „pasibaisėtina Kubos–Ispanijos karą“ ir generolo Leonardo Woodo, Havanos generalgubernatoriaus, „dvoikiančią reputaciją“. Rašydamas apie ataką prieš gentį Filipinuose, Amerikos karius Twainas pavadina „mūsų uniformuotais žudikais“, o „šešių šimtų bejėgių ir beginklių laukinių“ žudynes apibūdina kaip „ilgą ir linksną pikniką patogiai įsitaisius ir iš nuobodžio šaudant tuos žmones pagal auksinės taisyklės principą, o paskui įsivaizduojant mylinčioms šeimoms į namus rašomus laiškus apie žygdarbius, vienas už kitą didesnius“.

Lygiai toks pat negailestingas jis ir plutokratams bei savo meto Volstrito šviesuliams, kurie, kaip jis argumentuoja, sugriovė įgimtą amerikiečių didžiadvasiškumą, pakeisdami jį godumu ir savanaudiškumu. „Yra manoma, kad Rockefellerio vyresniojo turtas sudaro milijardą dolerių, – pažymi Twainas. – Mokesčius jis moka nuo pustrėčio milijono.“

Justinas Kaplanas, „Pono Clemenso ir Marko Twaino biografijos“ autorius, telefoniniame interviu teigia: „Marką Twainą į priekį veda jo įniršis ir pasipiktinimas. Daugybėje epizodų jis trokšta suvesti sąskaitas, atsisteisti už skriaudus su žmonėmis, kurių tikrai neapkenčia. Jis mėgo plūstis.“

Pirmojo tomo medžiaga, kuri nebuvo įtraukta į ankstesnius leidimus, sudaro „galbūt tik 5 procentus to, kas buvo

diktuojama, – teigia Harriet E. Smith, autobiografijos vyriausioji redaktorė. – Tačiau antrajame ir trečiajame tome bus kur kas didesnis procentas“, kiekvienas iš jų sudarys po maždaug 600 puslapių.

Kai pasirodys visi trys tomai, „apie pusę medžiagos bus visiškai nauja“, teigia Hirstas. Pasak Smith, yra planuojamas ir skaitmeninis variantas internete, kuris galėtų sutapti su pirmojo tomo „pilno ir patikimo leidinio“, kaip šis darbas yra vadinamas, paskelbimu.

Kritiškiausios Twaino pastabos yra nukreiptos į tuos, kurių vardai iš istorijos išbluko. Jis skundžiasi savo advokatu, savo leidėju, taip pat nevykusio linotipo išradėju, kuris, kaip jam atrodo, jį apsuko, o ypač griežtas yra grafienei, turinčiai vilą Florencijoje, Italijoje, kur jis su šeima gyveno 1904 m. Ją jis apibūdina kaip „lengvai sudirginamą, pagiežingą, piktą, kerštingą, neatlaidžią, savanaudę, geliančią, šykščią, šiurkščią, vulgarią, šventvagišką, nešvankią, didelę rėksnę išorėje ir bailę širdyje“.

Tačiau apie savo laiko literatūrines figūras Twainas ne daug ką turi pasakyti. Jam nepatinka Bretas Harte’as, kurį jis atmeta kaip „visada ryškų, bet niekada nesužibėjusį“; jis atskleidžia liūdną senyvos ir ligotos Harriet Beecher Stowe portretą ir gausiai liaupsina savo draugą Williamą Deaną Howellsą. Kritiką romanistams, kurių darbų jis nemėgo (Henry Jameso, George Eliot), pasiliko savo laiškuose.

O štai apie kritikus yra kita kalba. „Manau, kad kritiko amatas literatūroje, muzikoje ir dramoje yra labiausiai degradavęs iš visų amatų ir jis neturi jokios tikros vertės, – rašo Twainas. – Tačiau tiek jau to, – priduria. – Tokia yra Dievo valia, kad privalome turėti kritikus, misionierius, Kongreso narius ir humoristus, turime susitaikyti su šia našta.“

Nors autobiografijoje kartais atrodo įžeistas, jis atskleidžia ir kaip tikras šmaikštuolis. Twainas prisimena, kai buvo pakviestas oficialių pietų į Baltuosius rūmus, jo žmona Olivia, kuri liko namie, jį išpėjusi nesiauti savo žieminių kaliošų. Baltuosiuose rūmuose jis susirado pirmąją poniją Frances Cleveland ir paprašė jos autografo ant atviruko su užrašu „Jis nesiavė“.

„Perskaičiau šį rankraštį milijonus kartų ir jis vis dar mane prajuokina. Tai yra žmogus, literatūrą sukūręs iš gyvos kalbos, o jo autobiografija yra kulminacija, to impulso viršūnė“, – teigia Hirstas.

„The New York Times“, 2010.VII.9
Vertė Žydrūnas Drungilas

giazodžiaujant rašytojui leidžia kai ką esmingo pasakyti apie tikro laukimo, tikros meilės vertę ir grožį. Sukrečiančiai dramatišką ir kartu paprastą: kai romano pabaigoje iš nuotraukos laikraštį pasakotojas ir Vera sužino, kad tas laukiamas vyras – tarybinis aparatčikas, didelės gamyklos Maskvoje partijos komiteto sekretorius, kažkada buvęs netašytas jaunas kolūkietis, medaliais užsitikrinęs svaiginančią karjerą. Vera, net ir tai sužinojusi, išlieka vis tokia pat atsiribojusi, kažkam besišypsanti, tame „beribiame baltume, kurį nešiojasi savyje“ (p. 140).

Savitas romanas ir tuo, kaip subtiliai rašytojas piešia šiaurietiško peizažo detales, tas „skausmingo grožio akimirkas“ (p. 51), su kuriomis augtė suaugęs Veros paveikslas. Rudens šviesa ir staigios, trumpos sutemos; gležni šerkšno nėriniai ant šulinio rentinio; šulinio vandenį užtraukęs plonytis ledas, kuris lūždamas skimbelti lyg klavesinas; auksiniai gluosnių lapų ašmenys ant juodo ežero paviršiaus. Lėtai slinkdamas šio glausto romano romiu, meditatyviu pasakojimu, kitaip nei ankstesniuose dviejuose lietuviškai išleistuose romanuose, kuriems nebūdingas užsienio kritikų vertinamas elegiškas lyrizmas, tikrai pajunti, kas yra žodžio

menas – gebėjimas žodžiais, apgaubtais lengvu liūdesio šydu, piešti vizualiai ryškų peizažą, įvardyti, atrodytų, paprastus gamtines (ir ne tik) tikrovės dalykus, pagauti jos efemeriškų momentų kaitą.

Atrodo, vertėja Lolija Spurgienė gerai perteikia rašytojo kalbos sodrumą ir elegišką pasakojimo nuotaiką. Tik galvoju, gal ne pro šalį būtų buvę išnašose paaiškinti dviejų, regis, raktinių žodžių – vietovardžio *Mirnojė* ir asmenvardžio *Vera* – rusišką reikšmę ir jų platų semantinį lauką (žodis *Mirnojė* išvestas iš rusų kalbos homonimo *mir*, turinčio dvi skirtingų reikšmių grupes: 1) pasaulis, 2) taika, santaika, ramybė, tylą; vardažodis *Vera* susijęs su paprastu rusų kalbos žodžiu *vera*, reiškiančiu „tikėjimą, įsitikinimą, pasitikėjimą, ištikimybę“, ir *vernaja*, reiškiančiu „ištikimą, patikimą, tikrą, tvirtą, teisingą, gerą“). Tos reikšmės turbūt svarbios interpretuojant romaną – ypač kaip tiesos pažinimo metaforą. Galimas daiktas, kad jos liks neatpažintos rusų kalbos ne(be)mokančių skaitytojų.

O atpažinti šias reikšmes svarbu, kad nenuslystum iš pirmo žvilgsnio paprasto pasakojimo paviršiumi. Paviršiumi, po kuriuo slypi minties gėlmė. Kalbėdami apie šį roma-

ną, užsienio kritikai pabrėžia rašytojo talentą iš paprasto įvykio išrutulioti išpūdingą pasakojimą, parodantį „gyvenimo sunkumą“, griauinantį Rytų ir Vakarų mitus. Nors kiti užsienio kritikai tvirtina, kad kai kurios romano temos šių dienų skaitytojams gal pasirodys „truputį pasenusios“, istorinės temos (pvz., apie sovietmečio gyvenimą, tų laikų menininkus disidentus) vis dar gali būti įdomios, ypač Rytų Europos skaitytojams. Ir apskritai šiuolaikiniame romane istorinė tematika užima svarbią vietą. O šiame Andrei Makine’o romane plėtojamos ne tik istorinės, bet ir universalios temos, pvz., meilės, laukimo, tiesos pažinimo ir kt. Tad kam pabodo dramblota dienų linksmybė, šio romano grakštus rimtumas suteiks tikrą atgaivą.

DALIA ZABIELAITE

Lietuvos literatūros vertėjų sąjungos projektas „Metų verstinės knygos rinkimai“

Prisikėlimai

Jam gimus, kyla didžiulis sambrūzdis, pasirodo trys kaimynai su dovanom ir užsidaro su tėvu virtuvėj aplaistyt vaik. Motina, kaip paprastai, tik dėl viso pikto paburnojusi, esą tėvas „ir vėl prasideda su piemenimis“ ir „namai po tokių apsilankymų atrodo kaip tvartas“, barsto pudrą ant kūdikio paraudusio užpakalio, pakaitom jį bučiuodama. Lauke ryškiai šviečia žibintas ir masina naivius vėlyvus praeivius. Gerokai įkaitę, prakviępę svogūnais ir „Stoličnaja“, trys kaimynai su piemenimis, netikėtai pagauti meilumo, linki naujagimiui taikios ir ramybės. Sumekena avelė arba vienas iš svečių – sunku atskirti.

Aiman, kilus sumaišičiai, nebuvo pakviesta fėja, gyvenanti tolimoj karalystėj. Tačiau ji buvo moderni fėja, be to, neskaitė knygos „Kaip elgtis“ ir todėl vis tiek pasirodė. Iš pradžių nieks fėjos iš tolimos šalies net nepastebėjo. Tik kitų linkėjimams išsekus, ji atsistojo, nusibraukė nuo lūpų mišrainės likučius ir taip trumpai pasakė savo linkėjimą:

– Kad tu kur gyventum!

Fėjų kalba tai reiškė, kad yra labai išizėdusi ir kad gyvenime pietų už dyką nebūna ir nieks jūsų naudai burtų lazdele nemosikuos.

– *Oh shit*, – vienu balsu tarstelėjo jautresni svečiai, įskaitant piemenis ir angelus.

– *Hei*, – išreiškė pasitenkinimą tėvas.

Jo gerokai įkaitę sugėrovai sumosikavo karūnom, nes gyvenimas yra iki kelių.

– Hm, – susimąsčiusi numykė motina ir, net pati nežinodama kodėl, pervystė kūdikį kietai kietai, paguldė atskiram kambarėly, toliau nuo triukšmo, užrakino duris ir įjungė monitorių, kad girdėdama jo tylų alsavimą galėtų nurimti.

– Beje, silkė galėjo būt geriau pamarinuota, – užbaigė fėja ir visiems akysna papylusi akinančiai spindinčių dulkių išgaravo.

Kol svečiai krapštėsi akis ir čiaudėjo, fėjos, kurių nebuvo užmiršta pakviesti, tuojau puolė padėties taisyti.

– Štai jums psichoterapeuto adresas ir kuponas: dvi sesijos už vienos kainą.

– O štai jums instrukcijos, kaip pastatyti šiltnamį, kad neužpūstų ir neužlytų, – pasiraususi giliose kišenėse, įteikė brėžinius kita.

– Ir kad jis viską sužinotų iš knygų ir iš kitų klaidų pasimokytų nė kojos iš namų neišsklęš, štai jums elektroninės bibliotekos nario kortelė, – tarė trečia ir mostelėjo burtų lazdele.

Kortelė kaip čia buvusi suspindo tarp „Stoličnajos“ butelio ir minėtos silkės dubens, kurio nieks nebelietė. Paskui svečiai išgėrė į kūdikio sveikatą ir viskas susitvarkė.

Kūdikis augo ne dienom, bet greitai. Žiū, buvo jau visai nebe kūdikis, o mielas berniukas. Tikras užvadėlis, paklusnus ir malonus. Džiaugėsi juo tėvai ir kaimynai ir paslapčia šnibždėdosi apie berniuko didelę ateitį.

– Bus jis notaras arba prezidentas, – kalbėjo jie. – Sėdės kabinete po baisiuoju Saukos paveikslu ir pasirašinė dokumentus aukštin plunksna.

Motina prieš miegą jam skaitydavo iš knygos „Kaip elgtis“, kad jaunas žmogus nepadarytų klaidos, nelįstų kur nekviestas, kiekvienu atveju mokėtų pritaikyti tradicijas ir papročius ir naudotis stalo įrankiais, t. y. būtų pasiruošęs atremti gyvenimo antpuolius.

Dar kelioms savaitėms praėjus, sėdėjo jis, jau jaunuolis, šiltnamy tarp žydinčių agurkų ir pelargonijų ir skaitė knygą apie tolumus kraštus ir dideles plaštakes, būriais tūpiančias praeiviams ant galvos ir rankų. Pakėlė akis nuo puslapio ir užsisvajoto taip tyliai, kad net šalia motinos pastatytas monitorius nepagavo jo širdies virpesių. Plaštakės jaunuolio širdy virto dideliais grakščiais paukščiais, skrendančiais tolyn, vis mažėjančiais ir horizonte tampančiais taškeliams, nes pasaulis, kuris yra paslaptis, retsykiais trumpam apsi-reiškia.

– Įdomu, kur jie skrenda? – savęs paklausė jaunuolis ir staiga sumaudė krūtinėję, nes atėjo jam pavasaris. Kas be ko, trūko ir vitaminų.

Garsiai išstarti žodžiai pakvietė širdin ilgęsi, nesutelpantį laike ir formose. Visai kaip princesei, kuri, šešiolikos sulaukusi ir pabudusi gyvenimui, įsidūrė pirštą rožės spygliu, tik kur kas skaudžiau, nes jaunuolis neprarado sąmonės. Knygose buvo pasakyta, kad žemė yra apvali ir vis tiek galų gale sugrįši iš kur išėjęs. T. y. pasaulis buvo problema, kurią galima išspręsti. Jaunuolis padėjo knygą ant stalo ir praverė šiltnamio duris.

Pasimatė pavasaris, grožis be tiesos. Saulė čiulpė varveklį ir mosikavo jam laisva ranka. Baloj turškėsi žvirblis, bet jis buvo panašesnis į tikslo nepasiekusį kaimyną negu į horizonte ištirpusius paukščius.

Monitorių išgirdusi veriamų durų garsą, atskubėjo motina ir šluostydama rankas į prijuostę klausė sūnaus, ar jis dar nėra išalkęs.

– Noriu eit pažiūrėt, kur skrenda paukščiai, – atsakė jaunuolis, pasistiebdamas ir bandydamas žvilgtelt už tvoros, kur jau buvo ilgėsio nuvesta širdis.

Motinos veidu perbėgo nerimo šešėlis. Ji prisiminė fėjos prakeikimą, akimirka ir vėl išgyveno patirtą skausmą ir netekties nuojautą, bet susivaldė, užmetė sūnui ant pečių skarą, kad nesušaltų, ir pasakė:

– Žinoma, sūnau, kodėl gi ne.

Motina buvo protinga moteris.

Tada nuėjusi atnešė senus tėvo drabužius, kuriais tas vilkėdavo remontuodamas mašiną. Kelnės jaunuoliui buvo kiek per trumpos, o viena švarko rankovė buvo beatsiskirianti nuo likusios apdaro dalies ir prašyte prašėsi adatos – iš meilės kartais galima bandyti atimti kitam orumą.

Išleidusi sūnų pro duris, įdėmiai klausėsi. Ir tikrai – neilgai trukus už tvoros pasigirdo piktas juokas. Prašaliečiai kaipmat pastebėjo keistą jaunuolio aprangą ir nematė reikalo slėpti patirto įspūdžio. Jis išsigąs, tuojau pravers duris, mano sūnus sugrįš namo ir viskas bus kaip buvė, mintyse kaip maldą rikiavo žodžius motina. Jai rodėsi, kad jau girdi artėjančius žingsnius, bet tai buvo svetimo žmogaus žingsniai. Atsitiktinis energingas praeivis už tvoros stabtelėjo, atsivėdėjęs spyrė į medinius vartus ir nužingsniavo toliau. Ak, tas pavasaris. Motina apsiblausius žvilgsniu apžvelgė sodą. Ruduo jau buvo nudažęs medžių lapus. Agurkai šiltnamy jau seniai buvo nuskinti ir užraugti. Paukščiai būriavosi išskristi.

Tik išėjęs pro vartus, jaunuolis pakliuvo į šalį, kurios piliečius buvo apėmusi apatija ir noras laimėti „Euroviziją“. Todėl į valdžią jie rinko juokdarius, kad būtų sukurta teisinga valstybė, nieks nebeimtų kyšių, nereiktų prisiimti atsakomybės ir patiems, teisėtai būtų galima vienam iš kito neriboti juoktis. Ir taip žmonės pamažu prarado viltį ir pasitikėjimą savimi ir dainuodami pradėjo gaudyt gaidžiukus bei visai kitaip rodyt vienas kitam pagarbą ir pakantumą. O kadangi sukūrus teisingą valstybę teliko suformuoti savimi nepatenkintą ir nuo išorės užsidariusį individą, sulaukę savo valandos iš tamsių drėgnų pakampių lindo indulgencijų pardavėjai ir velnių išvarinėtojai. Taigi nuolat nuliūdę šalies gyventojai temokėjo juoktis iš kitų ir jaunuolio pasirodymas gatvė jiems buvo didžiulė pramoga.

– Nuveskim jį parodyt naujais drabužiais apsitaisiusiam karaliui ir jo dvariškiam, – sakė. – Tas žmogus taip kvailai atrodo, kad už jį mums duos pinigų ir gal net pasakys, ką nusipirkti, kad būtume laimingi.

Nutvėrė už plyšančios rankovės, vedė jį ir rūmus. Jaunuolis pakeliui stebėjo nepriklausomą individualistų visuomenę – tokiuose pat namuose ir mašinos lygiai taip pat apsirėngę, laukiantys, kad juos kas išganytų piliečiai televizorių ekranuose stebėjo eilinių dainavimo konkursą. Turbūt jie mane nuves pas paukščius, žiūrėdamas į aplink klestinčią laisvę ir demokratiją, maštė jaunuolis. Tačiau vedėjai žinojo trumpesnę kelią, t. y. tiesiai į rūmus. Atvirai pasakius, toliau jų net nebuvo pažvelgę. Praėję pro išmaldos prašančią Kultūrą ir savimi susirūpinusią Religiją bei prie stalų patarnaujančią Filosofiją, pabeldė į dangaus vartus.

Išvėdęs nuogą karalių, dvariškis ir šventikus, jaunuolis nustebė, bet mandagiai, kaip motinos išmokytas, pasakė:

– Jūs šiandien labai gražiai atrodot.

Taip mokė ir vadovėlis „Kaip elgtis“.

Dvariškiai patenkinti pasistaipė prieš veidrodį. Riebalais aptekusi širdis piešė rožinį paveikslą.

– Gal jūs mokat siūti kepure, – klausė jie jaunuolio, nutaisę rimtus veidus, – nes senosios jau tokios nubrizgusios?

Apsimesdami besitaisą ant galvų nesanties kepure, dvariškiai garsiai praplupo juoku. Juokdarys nuplyšusią švarko rankovę ir trumpom kelnėm ir tebuvo vertas, kad iš jo būtų pasijuokta. Jie taip smarkiai juokėsi, kad net išvartė lėkštes su keptais fazanais, antimis, putpelėmis ir marinuotais kregždžių lizdais. Jaunuolis žiūrėjo į aplink liumpsinčius lašinius ir, kaip mokė vadovėlis „Kaip elgtis“, kartu kukliai juokėsi. Jis turėjo visiems patikti. Turėjo būti geras berniukas. Ir, žinoma, drovėjosi paklausti, ar tie nėra matę paukščius. Jo nekaltumas atvedė jį pilin, bet dar nebuvo pasivijęs toli priekin nuėjusios širdies.

– Nuveskit jį į virtuvę plaut lėkščių, tegul išeina trumpą socialinės indoktrinacijos kursą, – paliepė dvariškiai ir nuėjo nusenūst grožio miegu tarp 13 ir 14 valandos.

Ir taip jis atsirado dykvietėj. Dvariškiai su šventikais buvo dingę. Paukščių niekur nesimatė. Horizontas už nešvarių lėkščių rietuvių buvo tuščias kaip sukūrimo dieną. Jis pražiopsojo savo akimirka, nes kažkieno keistu patvarkymu nekaltumas gali atvesti prie durų, bet negali jų praveriti. Matyt, dar nesu vertas būti visuomenės nariu, pagalvojo. Taigi dabar, galvojo jis, sėdėsiu kaip Buda po mango medžių, būsiu gundomas kaip Jėzus dykumoj ir būsiu išventintas kaip Don Kichotas. Atsiskirsiu, negersiu ir ne-

valgysiu. Atgimsiu, prisikelsiu ir paskui eisiu atgal.

Užsimerkė ir laukė prasidėsiiančių gundymų. Girdėjosi vėjo nešiojamas smėlis. Priminė Lietuvą, sušalusį apsnigtą lauką Padubysy ir smilgas, kyšančias iš sniego, už kurių užkliūva pro šalį lekiantis vėjas. Kuriam laikui praėjus, atsimerkė ir pamatė aplink sutūpusius grifus.

– Paukščiai? – pagalvojo jis.

Vėjas ūkčiodamas nešė į akis smėlį ir statė pilis. Jaunuolis prisidengė ranka veidą. Staiga panor atgal, namo, pas motiną. Tie paukščiai tik iš tolo atrodė gražūs, viliojantys. Iš arti jie buvo panašūs į susikūpinusius senius su kalakutų galvom.

Nubraukė nuo akių smėlio pilis ir atsistojo. Nusipurtė smėlio pilis nuo kelnų. Tie paukščiai skrido į pietus, taip teigė elektroninės knygos. Sugrįždavo prakvięp pietų kraštais ir žvaigždynais, kurie matosi tik kitoj Žemės rutulio pusėj. Aklo instinkto vedami, net miegodami rasdavo kelią namo...

– Namu, namu, – staiga susivokė jaunuolis.

Apsidairė aplink ieškodamas kelio ženklų, širdį užplūdo ramybė. Namai, saugus ir ramus užutėkis. Jautėsi kupinas energijos ir ryžto. Bus ten, kur jam ir dera būti. Nerimo širdy nebesijautė, vadinas,ėjo teisingu keliu, kaip paukštis, vedamas nenugalimo teisingo šauksmo, grįžtantis tėvynėn. Kur vadovėlis „Kaip elgtis“ ir motina su barščiu dubeniu, atpildu už drąsą sugrįžti.

Dykumos pakrašty tekėjo upė, plati ir srauni (nes taip reikia scenarijui). Senas keltininkas keistu negirdėtu vardu įdėmiai žiūrėjo jaunuoliui į veidą.

– Ar tu nesi mano sūnus? – pagalio paklausė. – Ar ne tu išėjai iš čia prieš daug metų? Turėjau išmokyti širdį sakyti sudie.

– Ėjau pažiūrėt, kur skrenda paukščiai, – atsakė jaunuolis, dabar jau nebebūdamas tikras dėl nieko.

Paskui prisiminė:

– Skaičiau apie jus knygą. Ir apie upę, kur šneka.

Senis, užgulęs irklus, sunkiai yrė valtį į priekį. Stipri srovė nešė juos tolyn.

– Dabar einu namo, – tarė jaunuolis, neiškentęs tylos.

– Niekad neišbrisi į tą pačią upę, – atsakė senis.

Nusigaruoja keltininkas, pagalvojo indoktrinacijos kursą tik pradėjęs jaunuolis, bet dėl visa ko paklausė:

– Ar nematėt praskrendant paukščių?

Senis užsimerkė ir liovėsi irklavęs. Upė lėtai nešė valtį pasrovė. Jaunuolis stebėjo ramų keltininko veidą, veidą žmogaus, kuris žiūri užsimerkęs. Pažvelgė į vandenį ir pats užsimerkė, leidosi srovės nešamas.

– Tai yra mirtį nešantis susiliejęs, – prabilo senis, – su gyvybę teikiančia bendryste. Negali įžengti, kur paukščiai, būdamas aš. Turi ištirpti, kad pamatytum.

Kažkas čia ne taip, pagalvojo jaunuolis: nei Sidharta, nei Pitagoras... Ir pats nustebė, kad pasijuto geriau. Atsimerkė, pažvelgė į vandenį. Ranka sujūdino atvaizdą vandeny. Praeinantis buvo tas kitų parodytas atvaizdas, laikinas. Jis pats dar nebuvo matęs savęs, o jau turėjo ištirpti amžinoj kaitoj ir vienybėj.

Tuo tarpu upė prinešė valtį prie kranto ir ta įsirėmė į smėlį. Senis pakirto iš susimąstymo ir irklu atsistumdamas nuo švendryno išbaidė paukščius. Visas jų būrys praklėmė virš galvų. Jaunuolis, pažadintas sparnų plasnojimo, pakėlė akis ir instinktyviai pasilenkė, nes, rodės, paukščiai į jį atsirens. Ir vėl susimąstė ir nusišypsojo. Jis išsigando paukščių. Prisiminė namie, svetainėj, kimštą pelėdą stiklinėm akim. Stovėjo aukštai, ant indaujos, prieblendoj. Mažas būdamas vengdavo kambary pasilikti vienas – bijojo jos. Dabar vėl atsiminė vaikišką baimę ir kaip vieną dieną, pavargęs ir nebegalėdamas tverti tos priespaudos, pasilypėjo ant kėdės ir prisikišęs pažiūrėjo jai tiesiai į stiklines akis. Įsiviršęs palietė ją ranka. Pakvipo dulkėm. Buvo daug lengvesnė, nei tikėjosi, paliesta susvyravo. Kitų atrasta, iškimšta ir parodai išstatyta išmintis. Tarsi nugalėtojas nulipo nuo kėdės. Baimė buvo jo laisvės pradžia. Kas būtų galėjęs pagaltoti. Pažiūrėjo į keltininką. Tas jau ruošėsi irtis atgal, jo laukė nauji keleiviai.

– Ačiū, toliau aš pats, – pasakė jaunuolis. – Dabar dar noriu eit.

– Ir ateis tokia baisi diena, kai susitiksi save, – nutaisiusi dramatišką balsą, svetimam lizde dėdama kiaušinius, užkavogė gėgutė.

Bet jaunuolis nepuolė barškinti kišenėj kapeikų. Pagarbiai praėjo pro Budą po mango medžių, pro gundomą Jėzų dykumoj ir priklaupusį Don Kichotą. Ir nuėjo viduje klausydama dar niekad niekieno nepasakytų dalykų.

Virš galvos praklėmė Džonatanas Livingstonas Žuvėdra. Jaunuolis jam pamojavo ranka.

Keliavau per gyvenimą su daina

Kai peržengiau devyniasdešimtuosius, man pasirodė, kad neverta toliau metus skaičiuoti. Panūdau pasipasakoti, kiek dar spėsiu, apie tai, kas buvo veikta neprofesinėje srityje. Šišk tebūnie apie dainavimą, apie dainą. Tad pradėsiu nuo paveldo.

Mano žinios apie gentį iš tėvo pusės nesiekia toliau tėtukų, t. y. mano senelių. Tėtuko muzikalumą liudijo jo savamokslis, nors ir neilgai trukęs, vargonininkavimas Sasnavos bažnytelėje ir klavesinas, stovėjęs mūsų mažžemių, seklyčioje. Tėtė (1895–1975), nors nelankęs nė pradžios mokyklos, mokėjo skaityti gaidas, pagroti smuiku. Kaizerinės okupacijos metais subūrė kaime keturbalsį mišrų chorą. Mano būsimoji mama buvo jo choristė. Persikėlus mums į Kauną, su darbininkų choru dalyvavo Pirmojoje lietuvių dainų šventėje (1924). Mamą kasdien girdėdavau ką nors dainuojančią. Jos močiutė, kol dar buvo netekėjusi, giedojo Skriaudžių bažnyčios chore.

Dainavimas mokykloje

Kauno 33-ioji mokykla buvo pagrindinė „Saulės“ mokytojų seminarijos mokykla. Jos vadovas Jurgis Mileris, vedęs mane per visus keturis skyrius, buvo neeilinis mokytojas, bet muzikine klausa nepasižymėjo ir iš jo išmokyty dainų atsimeu vos vieną:

*Du balandžiu klane gėrė,
Begerdamu sudūmojo:
– Ar mums gert, ar negert,
Ar sparneliais paplasnot?*

Nuo III skyriaus muzikos mus mokė mokytojas V. Čižiūnas. Iš to laiko atminty išliko „Oi tu lakštingalėle, mažas paukštelė, kodėl nečiulbi ankstų rytelį?“, kanonas „Oi tu strazde, strazdelė“ ir visai nevaikiška lyriška daina apie žirgelį, kuris ilgėjosi ne avižų ar baltųjų dobilų: „Tik man gaila srovės upių / Ir šaltinio vandenų.“

V. Čižiūnas mus buvo išmokęs ir kalėdinių giesmelių („Piemenėliams, vargdienėliams“, „Sveikas, Jėzau gimusysis“ ir kt.). Jų pasiklausyti buvo atėję Priskėlimo parapijos klebonas Kapočius ir jo energingasis vikaras Želvys. Esame dainavę ir Kauno pradžios mokyklų šventėje Valstybės teatre. Čia V. Čižiūną diriguojant jungtiniam chorui ištiko nesėkmė. Sufleruodamas naujo posmo žodžius susipainiojo. Choristai sutriko – vieni dainavo kaip anksčiau išmoke, kiti griebėsi naujai pasiūlytų žodžių. Teko dainą nutraukti ir pradėti iš naujo.

Juozas Savickas su motina. Apie 1935 m.

Dainavimas gimnazijoje

Pirmoje klasėje mūsų muzikos mokytoju buvo niūrokas „senis“ (taip mums tada atrodė) Vincas Bacevičius (1875–1952). Jis XIX a. pab. buvo baigęs vienintelę lietuviams skirtą mokytojų seminariją Veiveriuose. Žinia, Lietuvoje dirbti šios seminarijos absolventams Rusijos imperijos valdžia neleido. V. Bacevičius pasirinko Lodzę. Ten įgijo papildomą muzikinį išsilavinimą, sukūrė šeimą, o Lietuon sugrįžo 1923 m. Kartu parvyko ir du jo sūnūs, taip pat muzikai – Vytautas ir Kęstutis. Pastarasis pakeitė tėvą „Aušros“ berniukų gimnazijoje. Šis malonaus būdo pedagogas vedė mus muzikos takais iki pat penktos klasės... Dvi jo išmokyty taikomojo pobūdžio dainas atsimeu lig šiol. Vieną jų – „Lietuvės sodelis, po langu darželis“ – sėkmingai naudodavome „užbovyti“ Mariją Krigerytę-Skardžiūviene, mat per jos pamokas bijodavome net krustelti. Kitą – „Kad rytą einu sau taku tolyn, man darosi labai smagu – to-

lyn, tolyn, tolyn!“ – noriai traukdavau savo klajonėse per girias. Nuo penktos klasės jau buvome tinkami dainuoti choruose.

1935 m. muzikos pamokas perėmė Jonas Švedas (1908–1971). Jam dar teko vadovauti ir dūdų orkestrui, kuris grodavo per tėvų komiteto vakarėlių šokius, o per eitynes – maršus. Penktoje klasėje buvau priimtas į gimnazijos „vyrų“ chorą, kuriam priklausė daugiau kaip šimtas giesmininkų. Įsišėlusiems choristams sutramdyti J. Švedui tekdavo net kviestis inspektorių Spudą, kurio visi bijodavo. Iš šio laikotarpio įsiminė koncertas Valstybės teatre, kur visam pasauliui šaukėme iš visų jėgų: „Mes be Vilniaus nenurimsim!“ Dar įdainavome keletą dainų radiofone. Viena jų – „Šviesią naktį mėnesiena...“ – tapo atgimstančio Lietuvos radijo šaukiniu. Dalyvavau ir sveikinant Antaną Smetoną šešiasdešimtmėčio jubiliejaus proga. Mergaičių gimnazijos muzikas Norvaiša sukūrė ta proga keturbalsę dainą-sveikinimą. Reikėjo vyrų, tad buvo prigriebti keli balsingesni, tarp jų – Juozas Būtėnas ir aš.

Akademiniam chore

Nuo pat pirmo kurso, t. y. 1938 metų, pradėjau dainuoti Konrado Kavecko vadovaujame Vytauto Didžiojo universiteto chore. Šis mišrus choras jau buvo spėjęs pagarsėti. Kas kelinti metai vykdavo į užsienius – Helsinkį, Stokholmą. Iš Paryžiaus parsivežė laureato diplomą. Lėšų susirinkdavo iš mokamų koncertų ir kasmetinių pobūvių, į kuriuos susirinkdavo nemažai aukštuomenės. Iš mūsų, studentų, buvo reikalaujama, kad ateitume apsiavę „lakierkomis“ – lakuotais batais. Atsimenu, 1939 metais šokius pradėjo švietimo ministras prof. Juozas Tonkūnas (1894–1968), šokti valso išvedęs teatro primadoną Vincę Jonuškaitę-Zauniene. Studentai nusprendė pasišaiptyti. Orkestro paprašė vidury valso staiga pereiti į „lambetvoką“ (angl. *Lambeth Walk*) – ką tik madon bejeinantį šokį. Mūsų „seniai“, aišku, jo nemokėjo ir pradėjo beprasmiškai mindžikuoti vietoje... Buvo linksma į juos žiūrėti!

Koncertuoti į provinciją – Tauragę, Alytų – vykdavome kariškais sunkvežimiais. Tos kelionės neprailgdavo. Vykstant į Alytų vyresnieji kolegos apsižiūrėjo, kad tarp mūsų yra „implantas“ – šnipelis. Na ir prasidėjo... Liežuvingiausiai choristai pradėjo visai nesivarždami iš jo tyčiotis. Čia pat kūrė kupletus, nuo kurių tasai net raitėsi, bet kur dingsi iš važiuojančios mašinos. Tačiau vėlesni metai tokiems leido atsitiesti visu ūgiu...

Tuomet kaupėme pinigus išvykai į Pasaulinę parodą Niujorke, bet viską pagadino Europoje prasidėjęs karas.

Vilniaus universiteto akademiniame chore

Persikėlus Chemijos fakultetui į Vilnių, dainavau Akademiniame chore, kuriam vadovavo Antanas Ilčiukas. Pirmoji užduotis chorui buvo išmokyti sovietinį himną. Jo būtinai reikėjo įvairioms iškilimėms. Šiandien gali pasirodyti keista, bet mes anuomet šį himną labai noriai giedojome. Paaiškinasiu kodėl. Ten buvo tokie žodžiai: „Mums Leninas kelią komunos nurodė, o Stalinas didis mus veda pirmyn.“ Mes sprangū žodį „didis“ pagerinome: priebalsius „d“ pakeitėme kitais, kurie pakeitė žodžio prasmę į labiau tinkamą mūsų vedliui ir, mūsų nuomone, geriau skambančią. Nežinau, kaip mūsų merginos šį klausimą išsprendė – nepatogu buvo klausiti.

Vilniaus studentija dar nebuvo susovietinta. Štai mūsų Chemijos fakultete nebuvo nė vieno komjaunuolio lietuvio, o viso universiteto partinę organizaciją tesudarė trys žmonės – prorektorius Jonas Bulavas, buvęs pogrindininkas, ir du žydai studentai chemikai.

Kaip reikiant įsidainuoti tais metais man neteko – pavasarį pargriovė šiltinės epidemija ir prasidėjęs karas privertė nutraukti studijas. Vasarą, kiek atsigavęs, turėjau progos šiek tiek padainuoti Marijampolėje surengtų pedagoginių kursų chore (vad. Gurevičius). Paskirtas mokytojauti į Marcinkonis, mėginau suburti bažnytinį jaunimo chorėlį, bet šis darbas nesisekė, teko apsiriboti vien vargonams pritariant vienbalsiai choro traukiamomis paprastomis giesmelėmis. Galiausiai susirgau plaučių liga, todėl teko mesti Marcinkonis ir grįžti namo į Kazlų Rūdą.

VDU akademinio choro gastrolės Tauragėje. Apie 1939 m.

Ir vėl VU chore

Tetos Navikienės dėka gaudamas sočiai sveiko kaimiško maisto, per vasarą apsveikau ir rudenį grįžau Vilniun tęsti mokslų. Pavyko neblogai susitvarkyti ir buitiskai. Vieną maisto kortelę gaudavau pateikęs lietuvišką pasą, kitą – vokiečių administracijos Marcinkonyse išduotą asmens pažymėjimą. Čia prisidėjo ir gyvenimas pas profesorių Dagį, kuris už mokslines konsultacijas nemokamai gaudavo bulvių ir raugintų kopūstų. Karo metais tai buvo irgi nemenka paspartis. Taigi badmiriauti, kaip kitiems, neteko. Pradėjau vėl lankyti chorą. Repeticijos vokiečių vykdavo Auloje (dabar – Teatro salė). Po repeticijų dar norėdavosi dainuoti. Išeidami į kiemą karo metu visiškai užtamsintais koridoriais mes, vyrai, tamsos padrasinti, traukdavome studentišką dainą:

*Pirmyn už mylimą vadą,
Kurs pergalen veda,
Kelk kardą, plėšike, aukštyn.
Kas myli pavojų,
Su tuo aš dainuoju,
Tam kliūtys iš kelio šalin.
Už laisvę ir laimę
Prieš smurtą ir baimę
Kelk kardą, plėšike, aukštai!*

Okupantai prieš mus, nepaklusniusius lietuvius, ėmėsi represijų. Universitetas buvo uždarytas. Tautiškumą žadinę Liaudies ansamblis išvaikytas. Kilo noras nepasiduoti. Susibūrė Mikulskio vadovaujamas Čiurlionio ansamblis, kuriame dainavimą lydėjo kankliavimas. Aš patekau į kitą srautą. G. Dumčiūtė, VU šokių būrelio organizatorė, tapusi Breichmaniene, baigusi studijas savo merginas perdavė ansamblio šokėjui Zenonui Paruliui. Tasai merginoms iškėlė sąlygą – susirasti šokių partnerius iš studentų. Mane, besiožiuojantį, pastvėrė „Aušros“ gimnazijos laikų pažįstama Aliutė Landsbergytė (vėliau ji perbėgo į Čiurlionio ansamblių). Iki universiteto uždarymo buvome tiek „susiansambliavę“, kad nenorėjome išsiskirstyti. Laimei, mus priglobė didelis patriotas Vilniaus srities priešgaisrinės apsaugos viršininkas Valerijonas Šimkus. Persivadinę į Priešgaisrinės apsaugos ansamblių, išplėtoje veiklą koncertuodami po visą „liūdnąją Lietuvą“, t. y. Vilniją. Programoje – ne tik šokiai, bet ir dainos iš Liaudies ansamblio repertuaro. „Firminė“ iš jų buvo „Šeriau, šeriau sau žirgelį“. Ją užvesti tekdavo man, kaip senam choristui.

Liaudies ansamblyje

1944 metų rudenį, perėjus frontui, Z. Parulio vadovaujami universiteto šokėjai, kurie buvome likę Lietuvoje, išliejome į atkuriamo Valstybinio ansamblio gretas. Tuos trejus metus, kol ten dirbau, buvo privalu ir dainuoti, ne vien šokti. Paminėsiu vieną to meto kuriozą – neatvykus Kiprui Petrauskui į koncertą Filharmonijoje, man teko jį pavaduoti. O buvo taip. Ansamblyje jau buvo beįsidainuojantis solistas Kostas Šilgalis, bet jis dainavo baritonu, o programoje įrašyta K. Petrauskui skirta baladė apie Julijoną turėjo tenorui priderintą muzikinį pritarimą. Iš ansamblyje esamų pusterorių J. Švedas surizikavo pasirinkti mane, jam pažįstamą iš gimnazijos choro laikų, nors aš niekad neturėjau aukštesnių negu vidutinis choristas gebėjimų.

Tobulas

O mes tokie bailūs, tokie bailūs, taip drebam, kad nusivilsim savim, nusivilsim, nusivilsim ant savigrauzos smaigalio iki drebulio apsaugotas sėdynes, todėl geriau nieko nedarysim, nepakelsim nė blakstienos, zuikiškai tylėsime ir tik klausysim „Love will tear us apart“, siaubingai bijodami patys susiplėšyt sužinoję, kad nesam tobuli ir iš tikrųjų nė nebuvo ką saugoti visą tą laiką, o kūnas buvo tik plastikas, kad net Dievo kūnas, prieš kurį klaupėmės ir šluostėmės gėlėtom nosinėm, buvo plastikinis kaip mažo biudžeto filme, kad visi kalnai, į kuriuos mintim įkopėm, nebuvo kilnūs, nebuvo šventi, vadinasi, mes niekur, niekur neįkopėm, niekas nepasisuko ir neįsisuko, kaip turėjo, nėra nieko sutvarkyto, nėra lygintuvo, išlyginančio suglamžytas paklodes, nėra kaklaraiščio, kuris suteiktų solidumo, nieko, Jėzau, kaip man patinka žodis *niekas*, jį tariant lūpos taip tinkamai subanguoja, kad nebelieka nieko pridurti, jį sakdamas niekada neapsiriksi, išliksi nieko nelaukiantis ir nesulaukiantis, ir tuo pasitenkinantis, o dar iš mūsų atėmė batus, niekur nenueisime, matote, ir vėl ta išganinga šaknis tobulam žodžiui, kurį vienintelį reikėtų eksponuoti ant pjedestalo, dabar visi mato mūsų kojines, jos tokios dylančios ir ne visai baltos, kaip man patinka, aš nebebijau, gera taip stovėti be batų, kai gali niekur neiti, ir žiūrėti, kaip irsta kojine, kurios jau niekas neapsiims suadyti, nes buvo per daug pigi ir vienkartinė, kaip vienkartinės kelnaitės, parduodamos kažkur Amerikoje, nereikia saugotis gėdos, nes tai nuo tavęs nepriklauso, nėra kaip tą nuogybę pridengti, o plika miela koja, aš nebijau, nes neturiu nieko palikusi už nugaros, net pačios baimės, nes ji netelpa į mano patogų pasaulio supratimą, skurdas padeda atsisakyti lemties ir svarbos ir priimti nieką kaip savo tvirtą pasaulėjautos pamatą, ir viskas tampa taip paprasta, praskaidrinta sarkastišku juoku. Visada žinojau, kad gyvenu palikta tik su žodžiais, jų konteineriais, ir tik šią minutę, kol dar esu čia, aš nekontroliuojama, ir tai vienintelė proga naudotis skurdo suteiktais turtais, kol neįsikišo kas nors, perpratęs mano logiką ir ją pergalingai sugriovęs, nes aš jums sakiau, nesakiau, o Dieve, juk dar nesakiau, kad šis pasaulis yra riaumojantis ir žiaurus.

RŪTA JAKUTYTĖ

Gyveno kartą

Gyveno kartą mergaitė, kuri norėjo būti laiminga. Ji nežinojo, ar laimė yra jausmas, ar daiktas, ar laikotarpis, ar darbo rezultatas. Todėl nesumojo, ar jai tobulinti savo jausmus, ar jų nusipirkti, ar laukti tinkamo momento. Nusprendė imtis visko iškart. Šiaip ar taip, vis tiek neturėjo ką veikti.

Mergaitė ėmė ugdyti jausmus: eidavo į ligoninę, kad pajustų gailęstį; ištekėjo, kad pajustų meilę; išprovokavo ginčus, kad pajustų pyktį; pagimdė, kad pajustų rūpestį; skendo, kad pajustų baimę; nakvodavo namie viena, kad pajustų nerimą; dainuodavo ir šokdavo, kad pajustų džiugesį; lankė joga, kad pajustų pilnatvę.

Mergaitė bandė nusipirkti laimę: pirko namą, mašiną, motociklą, turėjo tris televizorius ir porą nešiojamųjų kompiuterių; užtiko gražų paplūdimį – nusipirko žemės; turėjo krūvas brangių papuošalų; mokėjo vyrui, kad šis neturėtų meilužių; mokėjo vaikams, kad šie jai padėtų namuose; mokėjo draugams, kad šie eitų kartu linksintis; mokėjo tėvams, kad šie ją mylėtų.

Mergaitė laukė laimės meto. Buvo 12, buvo 28, buvo 34, buvo 46, buvo 59 metų.

Mergaitė buvo nekvaila, ji žinojo, kad viskas pasiekama darbu. Ji viską darė dėl laimės: dirbo dviejuose darbuose, sėdėjo viršvalandžius, tris kartus keitė profesiją, baigė 3 universitetus, ėjo į savanores, vadovavo, triūsė namuose.

Vieną vakarą jai paskambino Dievas ir pasakė, kad dabar ji jau laiminga. Uf, atsipūtė mergaitė.

GINTA KAZLAUSKAITĖ

Keliavau per gyvenimą su daina

Atkelta iš p. 11

Paskutinis mano choras

Į „kovų ir darbo veteranų“ chorą (vadovas Algis Norvilas) mane įtraukė studijų laikų pažįstama farmacininkė Angelė. Lietuvai atgimstant jis pervadintas į „Ainius“. Šis choras vienijo apie trisdešimt dainininkų, kurie beveik visi – pensininkai. Moterų buvo per daug, tad viena jų, Albina Linkevičienė, perėjo į tenorus ir už tai gavo Kipro pravardę. Egzotikos suteikė keli repatriantai lietuviai iš Argentinos, išstremti iš ten už komunistinę veiklą. Man teko čia būti tenoru, nors geriau dainavosi bosu. Choras buvo Profasjungų rūmų padalinys. Ten ir repetuodavome.

Greit pajutau choro naudą sveikatai. Dėl blogos kojų kraujotakos (ilgamečio rūkymo padarinius) sunkiai kėblindavau į repeticijas, o po jų kojos darydavosi lengvos. Ypač smagūs būdavo įsidainavimo pratimai, kurie prisodrindavo plaučius deguonies, o šviežias kraujas atgaivindavo kojų raumenis. Nors per repeticijas tekdavo stovėti, po jų būdavau eiklesnis ir žvalėsnis.

Koncertų nemėgdavau dėl įtampos. Atgimimo metu buvome įsiauđrine, tad dainuojant, pavyzdžiui, Juozo Gudavičiaus „Kur giria žaliuoja“ man gerklėje imdavo strigti balsas ir akyse tvenktis ašara. Suprasdamas, kad dirigentas tai pastebi, imdavau gėdytis vyrui netinkamo suskydimo. Per keliolika šiame chore praleistų metų dalyvavau daugybėje koncertų. Vilniuje įsimintini pasirodymai užsieniečiams „Lietuvos“ viešbutyje ir koncertai senjorams iš draugiškų Kauno, Panevėžio, Šiaulių ir Klaipėdos (vėliau ir Visagino) chorų. Įspūdingiausia vis dėlto buvo išvyka Gudijon, į Gervėčių kraštą. Kai mes dainavome Rimdžiūnų kaime, kitoje

gatvės pusėje sustoję gyventojai šluostėsi ašaras, o kai jie užgiedojo savo vargo dainas, tai ir mes braukėme...

Koncertuose publikai pristatydavome savo įžybybes – J. Švedo našlę Genutę, pirmojo Lietuvos kapelmeisterio dukrą Reginą Gudavičiūtę. Turėjome ir savo solistę, atėjusią iš Liaudies ansamblio – Sutkienę. Choro vidaus gyvenimui svarbus buvo punskietis Bronius Simniškis, sugebėdavęs visuomet parūpinti transportą išvykoms, o vasarą, per choro atostogas, pasikviesdavęs mus visus į pasilinksminimą savo sodelyje.

Svarbiausias įvykis chorų gyvenime – dalyvavimas Dainų šventėje Vingio parke. Vienoje jų, kai mes, „Ainiai“, stovėjome šalia „Eglės“ moterų, viskas sekėsi gerai. Kitais metais per repeticijas estradoje buvau pasijutęs nekaip. Ir paskutinėmis dienomis, kai intensyviai repetuodavome iki trijų valandų (be pertraukos), vos galėdavau išverti. Vieną dieną, apėmus svaiguliui, supratau, kad tuoj parkrisiu, ir nieko nelaukdamas atsiguliu. Dar spėjau išgirsti šūksnį „Savickas miršta!“ ir netekau sąmonės. Atskubėję sanitarai atgaivino, bet, kraujospūdžiui nukritus iki penkiasdešimties ir nulio, turėjau, neštuvais gabenamas, suprasti, kad dabar dedamas taškas dainavimui chore.

Pasiūlymas

Kaip patyręs choristas siūlau kompozitoriams sukurti melodiją pagal poetės (ji ir tautinio šokio „Sadutė“ kūrėja) Juzės Augustaitytės-Vaičiūnienės eilėrašį:

*Aš niekur neisiu iš tavęs, brangi Tėvyne,
Kitų kraštų dangus manęs nesuvilios.
Priprato kojos mano prie takų gimtinių
Ir lūpos mano prie lietuviškos dainos gilios.*

Dainos išpūdingumą dažniausiai nulemia ne tiek melodija, kiek jos žodžiai (nors tai ji, melodija, paverčia žodžius į dainą). Galbūt šie poetės žodžiai padėtų apsispręsti kai ku-

riems mano tautiečiams, ketinantiems bėgti iš Lietuvos. Taip ir man yra nutikę, kai į Lietuvą įsiveržė Raudonoji armija, o aš su grupe Vilniaus universiteto studentų šokėjų, pagrobusių gaisrininkų mašiną, jau buvome atsidūrę pašėšupy, Būblelių kaime prie pat Prūsijos, ir sprendėme nelengvą uždavinį – ką toliau daryti? Mano apsisprendimą nulėmė netikėtai užgriuvę deginantys Bernardo Brazdžionio žodžiai:

*Niekur neisiu iš tavęs, tėvyne,
Niekur neisiu, motin, iš tavęs,
Tavo skausmas, tavo veidas nusiminęs
Iš visur mane sugrįžt teves.*

Šių žodžių paveiktas ir padaręs sunkų sprendimą, palengvėjusia širdimi pasileidau tą karštą liepos dieną Sūdumos laukais namučių link. Su manim kartu, atsiveikinęs su pasilikusiais Vilniaus priešgaisrinės apsaugos ansamblio šokėjais, pakilo dar vienas. Tai buvo Zigmantas Jamontas (vėliau jis tapo Operos ir baletto teatro artistu).

Reziumė

Labiausiai man įsimintinos yra šios dainos: pradžios mokykloje (mok. V. Čižiūnas) – „Tik man gaila srovės upių / Ir šaltinio vandens“; gimnazijoje (mok. Kęstutis Bacevičius) – „Kad rytą einu sau taku tolyn...“; Akademiniam chore (vad. Antanas Ilčiukas) – „Tai mūs laivai audroje auge, / Nuo priešų mielą krantą saugo – išdidžiai“ (V. Paulausko „Jūreivių maršas“); „Ainių“ chore (vad. Algis Norvilas) – „Aukštaičiai, žemaičiai, sūdumiai ir / Dzūkai nuo girių melsvų, / Per amžius dainavo lietuviai, / Sustoję ant Vilniaus kalvų.“

JUOZAS SAVICKAS

Redaktorė: Jūratė Visockaitė.
Kalbos redaktorė: Audrė Kubiliūtė.
Maketas: Zita Remeikienė.
Paveldas: Juozas Šorys.
Direktorius: Zydruanas Drungilas.
Finansininkė: Danuta Churtasenko.

Savaitraštis išeina penktadieniais.
Leidžiamas nuo 1990 m. vasario 7 d.
Leidžia VšĮ „Šiaurės Atėnų fondas“.
ISSN 1392-7760. 3 spaudos lankai.

Indeksas 0109. Tiražas 1600 egz.
Redakcijos adresas: Mėsinių g. 4,
01133 Vilnius. Telefonas: 261 37 70.

Elektroninis paštas: satenai@takas.lt;
juratevisockaite@gmail.com.
www.culture.lt/satenai; **www.satnai.lt**.

Spausdino UAB „Ukmergės spaustuvė“.
Vasario 16-osios g. 31, 20131 Ukmergė.

„Šiaurės Atėnų“ remia:
Spaudos, radijo ir televizijos
rėmimo fondas (2 lankus).

Redakcijos ir autorių nuomonės
nebūtinai sutampa.

VšĮ „Šiaurės Atėnų fondo“ sąskaita
AB banke „Swedbank“ (kodas 73000)
LT36 7300 0100 0000 7071.

